

ДЕНЬ
ПСА

КАРОЛИН
ЛАМАРШ

Це видання було здійснене за підтримки видавничих програм Французького інституту, а також Програми сприяння видавничій справі «Сковорода» Посольства Франції в Україні/Французького інституту в Україні

Cet ouvrage a bénéficié des soutiens des Programmes d'aide à la publication de l'Institut français, ainsi que du Programme d'aide à la publication Skovoroda de l'Ambassade de France en Ukraine/Institut français d'Ukraine

*За підтримки
Федерації Валлонія-Брюссель*

Анетти
видавництво
Антоненко

Caroline Lamarche

LE JOUR DU CHIEN

 LES ÉDITIONS DE MINUIT

Каролін Ламарш

ДЕНЬ ПСА

*З французької переклав
Іван Рябчій*

*Ілюстрації
Вадима Карасьова*

ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ

УДК 821.133.1

Л-21

Каролін Ламарш

ДЕНЬ ПСА

Роман

З французької переклав Іван Рябчій

Перекладено за виданням:

Caroline Lamarche

LE JOUR DU CHIEN

Les Éditions de Minuit

7, rue Bernard-Palissy, 75006 Paris

www.leseditionsdeminuit.fr

ISBN 2-7073-1564-8

© 1996 by *Les Éditions de Minuit*

Каролін Ламарш є авторкою кількадесяти романів, повістей, есе і радіоп'єс.

Член Королівської академії французьких мови і літератури Бельгії.

Роман Каролін Ламарш «День Пса» (1996) отримав найвизначнішу літературну премію Бельгії — імені Віктора Росселя. Це була перша книжка авторки, якій судилося закласти канон сучасного бельгійського роману в новелах. Події у творі обертаються навколо начебто банальної ситуації: посеред автостради жене ошалілий собака. Однак кожен, хто це бачив, сприйняв образ через призму власних життя і проблем. Священик, далекобійник, гомосексуал, удова — для кожного Пес став точкою відліку нового самоусвідомлення.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати у будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»**.

© 1996 by *Les Éditions de Minuit*

© Іван Рябчій, український переклад, 2017

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2017

ISBN 978-617-7192-79-3

ЗМІСТ

ДАЛЕКОБІЙНИК

11

БИТВА ІЗ ЯНГОЛОМ

27

ШТУЧНА ПАРАСОЛЬКА У ВЕРШКАХ

45

МІЙ РОВЕР

59

НЕМАЄ РАДИ

73

ВІЧНИЙ СПОКІЙ

85

*Присвячується собаці,
зауваженому 20 березня 1995 року
на шосе E411*

*«Пес... — зітхнула вона. — Пес, якого ми залишили.
Не можу забути того бідолашного пса...» Мене вразило її
щире горе — адже ми ніколи не тримали жодного пса.*

Владімір Набоков

Певно, у редакції «Родинної газети» зраділи, отримавши лист від далекобійника. Еге ж, не часто таке буває. Ось що я писав: «Одного дня насипом посередині автостради біг покинутий пес. Це дуже небезпечно, бо може створити нещасний випадок зі смертельними наслідками». Написавши це, я замислився: дієслово «створити» видалося мені не вельми вдалим, проте я залишив його, не знайшовши кращого; зрештою, це слово має певний стосунок до мого фаху. А втім, до написаного я додав: «Працюю я далекобійником». І зауважив, що покинуті пси — це серйозна проблема, що я бачив подібне не вперше, тож хотів би висловитися — здебільшого не заради того, щоби люди схаменулися, а радше заради моїх дітей: нехай вони знають, що далекобійник помічає більше, ніж якийсь кабінетний щур, що, зрештою, далекобійник за словом далеко не піде, хоч і не тримає в шухляді гарний диплом. Приміром (писав далі я), зранку, коли я сідаю до вантажівки і рушаю, ніщо не відволікає мене від спостережень, тож я помічаю всі аномалії — і не мовчу про них. Згадую про бачене при okazji, зустрічаючи тих, хто воліє послухати — а трапляється це нечасто, бо на стоянках, де ми зупиняємося на перепочинок, усі втомлені, тож говорити немає бажання. Та й сам я за вдачею небалакучий. І з дітками майже не бачуся. Добре хоч їхня мати має змогу опікуватися ними — вона, ніде правди діти, справжнісінький янгол. Та коли вони підуть до університету, а я вийду на пенсію,

все ж доведеться про щось із ними розмовляти, інакше дивитимуться на мене зверхньо; усі діти дивляться так на батьків, і наша родина не виняток, навіть якщо дітки отримають освіту — на відміну від мене (до речі, саме через моїх батьків).

Написав я все це і став чекати відповіді. До газет я пишу досить часто, і зазвичай там тішаться, що людина, якій нібито нічого повідати світу, насправді має чим поділитися. Ну, скажімо, коли вранці я вирушаю в дорогу, то дуже уважно роздивляюся і помічаю, що фрамуга в сусідньому будинку у цей час завжди прочинена. І я кажу собі: еге, отой, що спить там, нагорі, також прокидається на світанні! Аж ось одного разу я бачу наволочку на подушку, розстелену на даху, і міркую: отже, наволочка, що сохне, вночі намокла або забруднилась, а це означає, що в будинку є дитина, і дитина відригнула. І я відразу згадую свого шибеника (або своїх шибеників — залежно від дня), який теж час від часу вередує, як і всі діти: то переїсть, то до школи не хоче йти — цілком звичні речі.

Тоді інше спадає мені на думку, і я пишу до іншої газети («Сучасної жінки», скажімо), що мій синок щоранку відригує, перш ніж піти до школи, то як мені бути; оскільки моя дружина соромиться про це казати, то я відважився їм написати і сподіваюся, що вони дадуть відповідь. І мені радо відписують, припускають, що у школі, до якої ходить мій син, є психолог, і саме з ним варто порадитися; або ж припускають, що у нашій родині бракує спілкування; тож із дитиною слід спробувати поговорити про цю справу (еге ж, вони навмисно вживають слова, які не примусять вас почуватися винним) — обережно, почавши, приміром, зі свого робочого дня, з того, що ви бачили з віконця своєї вантажівки, з подушки і фрамуги; авжеж, месье, це прекрасна ідея, — ви дуже спостережливий, тож скористайтеся цим, а тоді запитайте синочка, що він думає про все це, чи не здається йому, що там теж є хлопчик, який відри-

гує, перш ніж іти до школи, і чому він так робить? І тоді ваш синок, уявивши (саме так вони пишуть) життя іншого хлопчика, розповість вам про себе. Ось так. А ви, месє, на додачу до роботи далекобійника, відбудете, таким чином, і «роботу батька»; вони пишуть «роботу», бо саме таке слово вжив я; авжеж, бути батьком — також робота, досить далека від костюмів, краваток і лакованих черевиків.

Будь-що можна назвати «роботою». Навіть якщо це творчість. Взяти хоча б мене: дітей у мене насправді немає, та й дружина від мене пішла. Пса я теж — цілком можливо — вигадав, і все ж я зупинив вантажівку, виліз із кабіни, стояв там і махав водіям, аби вони пригальмували, й усі (хоч і витискали зі своїх автівок хто 120, а хто й 140 км/год) слухняно вповільнювались; усі гадали, що десь далі сталась аварія; до того ж далекобійники мають поважний вигляд, принаймні коли сидять у кабінах або ж стоять поруч зі своїми вантажівками. Тож, цілком імовірно, водії пригальмовували заради вигаданого пса чи неіснуючої аварії. Та щодо мене, я впевнений, що бачив, як псюра прожогом мчав посеред автостради. Це було звичайне спостереження (на кшталт наволочки, що сушилася на даху), тож я вчинив, як слід, і зупинив свою вантажівку. Цілий потік автівок пригальмував через мене — і нарешті я побачив обличчя, які зазвичай не бачу, бо вони завжди зашвидко проносяться повз мене. Обличчя поглядали на мене із подивом, хтось подякував жестом, а хтось інший опустив скло і запитав: «Що трапилось?». Часу на відповідь не було. Хоча, цілком можливо, що я й відказав: «Там собака!». І коли я вперше вигукнув «Там собака!», — саме тоді в мене зненацька уперше в житті виникло бажання заплакати привселюдно, упасти на землю, кинутись під колеса машин...

Тому я й написав до «Родинної газети». Написав через оте нестримне бажання ридати, що охопило мене перед усіма тими людьми. І я вирішив, що маю розповісти про

своїх дітей (навіть якщо їх ніколи не існувало) і про їхні негаразди, пригадуючи історію з псом; кортіло крикнути на весь світ, що ображати тварин — це те саме, що захочувати рабовласництво, еге ж, це те саме, просто замість рабів — собаки, корови, коні й кури. До слова (але про це я, напевно, напишу до журналу «Натуральні продукти»), я став вегетаріанцем; і сталося це тоді, коли мав рушати о першій ночі, аби ще до світу приїхати до Ренжіса й придбати м'ясо — саме лише м'ясо. Читачі журналу «Натуральні продукти» мають знати, що таке різниця, що таке бійня — варто було б улаштовувати для них туди екскурсії і починати з рундуків, де за найвигіднішою в місті ціною можна знайти найсвіжіше м'ясо і найсмачніші ковбаси (скажімо, «У Лізетти» чи «Апетитний біфштекс»); потім читачів можна завести до подвір'я, де, мекаючи й мукаючи, купчаться бідні тварини — це дуже нагадує останнє зібрання родини, коли, виходячи із вантажівки, всі розминають ноги і перезираються полохливо; в одному з кутків лежить величезна купа ще теплих тельбухів, і зупиняючись саме на ній, погляди деяких тварин змінюються; деякі з бідолах прикипають до місця, і доводиться колоти їх довжелезним гаком, аби примусити йти. Далі на них чекає коридор смерті. Це вузький прохід, де є місце лише для однієї тварини, і з обох боків люди підганяють її гострими гаками, аби тварини рухались швидше. Страх густішає. Кілька місяців скотині не дозволяли рухатись, щобросло ніжне біле м'ясце — і нині бідолашних тварин завели до коридору смерті й підганяють; і жертви вперше й востаннє в житті змушені бігти. Я бачив, як вони підстрибують на неймовірну висоту, як люто кидаються на стіни; ці жирні тварини з ніжною шкірою раніше не мали іншого клопоту, окрім як пити збагачене молоко, яке їм щедро підливали; вони не мали іншої розваги, окрім як вилизувати (замість материнського вимені) храпу сусіда, ледве дотягуючись

через ґрати. У коридорі смерті темно, наче у стайні, однак очі виблискують; це очі тварин і очі людей, і вилискують ці очі однаково: у них відбивається світло в кінці тунелю, де завдають смерті. Туди я жодного разу не довідувався. Головне, що я збагнув у цьому коридорі: тварини знають, що це кінець. І в їхніх зіницях це виликує так само чітко, як пляма на наволочці на даху, варто лише придивитися. Однак різники ніколи не придивляються, хоча в декого з них є діти — і не уявні, як у мене, а справжні діти, яких вони зачали разом із якоюсь доброю жінкою; і ці дітки облуплять різників живцем, адже їм закортить, напевно, вчитися в університетах, і одного дня ці дітки з власної волі стануть вегетаріанцями.

Щодо мене, то я безбатченко. Почасти це спрощує життя. Себто, хочу сказати, що ніколи не мав причин скаржитися, як решта бідолашних дітей у журналах *Ado* чи *Teens*. Ну нічого мені туди писати — я й сам достоту не знаю, чому. Просто читаю історії підлітків, які нарікають: батьки не дозволяють курити, або гуляти, або покинути школу, або кермувати автом, або ночувати у подружки. Яюсь у мене виникло бажання й собі туди написати, та стало мене лише на: «Я — безбатченко». І все — баста! Бо позаяк батьків немає, то немає й проблеми, еге ж? Немає її — і все. Рухаєшся собі по прямій, точнісінько як той пес, що біг за автівкою — невидимою автівкою, зашвидкою для нього, автівкою, яку ніхто не бачив, адже, звісна річ, ніхто не помітив, як бідолашного пса викинули... Люди кричать, гукають, намагаються врятувати тварину або ж попестити замість тих, хто її прогнав, проте пес уперто вистежує слід, тримає цей клятий слід, який поступово слабшає. Але це нічого, адже цю звичку доведено до автоматизму, треба лише взяти правильний курс і бігти. Ця своєрідна омана — найпростіший із душевних станів; він не передбачає жодних думок; так далекобійник дорогою

з Брюсселя до Парижа просто суне вперед — і десь у кінці на нього чекає гора мертвого м'яса, з якого вже не сочиться кров; це просто купа червоного, рожевого, білого і холодного, страшенно холодного м'яса. Саме так стають вегетаріанцями — без вагань, без варіантів! Авжеж, почати це доволі просто — лише не обертатися, не бачити очей тварин, яким судилось померти, лише не брати на себе відповідальність, залишаючись безвинним і ошатним... О, газети обожають подібні речі! Безвинний і вичепурений далекобійник-вегетаріанець пише про покинутих тварин і дітей, яких варто виховувати, щоб у майбутньому такого не траплялося.

Час від часу я вожу овочі й фрукти. Напрямок завжди той самий: Париж–Брюссель, іноді — до Голландії. Коли я вперше перевозив томати-чері, мене зупинили голландські митники. До того вони ніколи не бачили чері — такого продукту в їхньому реєстрі просто не було! — тож митники розгубилися. Вони не знали, куди це занотувати — до фруктів чи овочів, томатів чи вишень? Я насолоджувався, спостерігаючи за збентеженими митниками. Вони примусили нервуватися цілу валку автовок через новий продукт, досі небачений ні в Ренжісі, ні в усій Північній Європі. Із газетярами так само: вони завжди губляться, міркуючи, на якій сторінці розмістити мій лист; я для них, мов той овочefрукт — гібрид, покруч; а втім, це так зворушливо — далекобійник у рубриці «Ми любимо». Це так мужньо і водночас вразливо — запевнила мене журналістка з журналу «Ніжність», якій я розповідав про непорозуміння з коханою; журналістка мала біляве волосся й сліпучо-червоні вуста. Ото дивина — закоханий далекобійник! Саме так, певно, вона подумала, і саме тому потелефонувала мені, щойно отримавши мій сентиментальний лист. Вона сказала, що хоче поговорити про мою роботу, і якщо маю що розповісти, то я не варто соромитися. Я відповів, що

не проти, але говоритимемо точно не в мене вдома, бо дружина надто вразлива і їй не вельми сподобається, коли така мила журналістка, як ви, розпитуватиме мене про особисте. Авжеж, вантажівка — це і є моє справжнє особисте життя! Щодо решти, то воно, безперечно, може з'явитися в рубриці з листами від читачів, але за умови збереження анонімності. Жодного імені, лише правильна назва, скажімо, «Розповідь далекобійника» або (для трапунку із псом) «Робота справжнього батька»; це має привернути увагу — авжеж, увагу справжніх батьків, бо я не певен, що несправжні батьки (ті, які здатні когось покинути) читають подібні речі.

Журналістка запропонувала зустрітись у барі. «У такому місці, де ви звикли бувати», — сказала вона. Певно, хотіла надихнутися, відчутти на смак життя далекобійника — і дбайливо перенести його у журнал. Тож я підказав одну придорожню забігайлівку (тоді я ще й гадки не мав, що то буде День Пса, еге ж, іще той знаменний день!). Зрештою, можливо, саме через журналістку потім мені так кортіло, не криючись, плакати перед людьми, які зупинялися через пса...

Я прибув вчасно, а вона трохи запізнилася — що ж, нехай, адже це жінка! Вродлива, до речі, ще молода, років тридцяти, а може й менше, не знаю, я не маю звички вгадувати вік жінок; до того ж, Жермена, поки жила зі мною, здавалася старшою за свій вік — певно, через незмінну сигарету у кутику вуст і фарбоване волоссям (коріння залишалося чорним, а решта була пшеничного, час від часу — рудого кольору, залежно від настрою); моя ж журналістка на вигляд була як жінка, яка стежить за харчуванням і майже ніколи не курить — принаймні не при мені. Я спостерігав за нею, роздивлявся її коротке чорне волосся — вона не витрачалася на фарбування, — її ненав'язливий макіяж, джинси й недбало накинутий піджак від

костюма (надто розкішний піджак для цих джинсів), а під ним — звичайна розшита мереживом футболка. Я бачив її очі — вони були також чорні, очі тварини, але не корови чи вівці, ні, значно хижіші, хоч і теплі водночас. Зненацька я відчув, що й за мною спостерігають, і тоді — як завжди у таких випадках — поглянув на себе збоку. Це дуже важливо для поглядів людей і тварин — слід розуміти, хто і як тебе бачить. Особисто мене це збуджує і водночас лякає. Бо як для далекобійника, я надто хирлявий — принаймні, досить далекий від стереотипів. Звісно, я цього не соромлюся, проте іншим від цього лячно; скажімо, Жермена взагалі ніколи не піднімала на мене очей. Дивилася на його псюгу — ту істоту навіть собакою назвати язик не повернеться; так само деяким чоловікам і жінкам не пасують людські імена. Харциз був ким завгодно, але не псом: перевертнем, джигуном, що переводив усі статки Жермени на корм і чепурненькі зимові вбрання, на візити до ветеринарів і повідці з дзвониками; він був справжнім прихистком для бліх, яких витрушував на килими і цілісіньку ніч вичісував на нашому ліжку (часом це сухе шкрябання супроводжувало мене й у снах, сповнених вантажівок і автострад; тож зранку я знесилено вивалювався з кабіни, невиспаний, із майже свинцевими ногами, що затекли (усю цілу ніч уві сні я намагався знайти джерело того шкрябання, і не міг, адже Харциз лежав на ліжку, а не у уявній кабіні...).

Про Жермену журналістці я не розповів, адже Жермена пішла, забравши Харциза й усі заощадження. Так, я згадував дружину й дітей, та оскільки треба було за щось зачепитися (адже уявляти дружину й дітей під хижим тваринним поглядом журналістки — не те саме, що вигадувати їх на папері для журналу), я закотив штанину і показав кісточку, вкриту червоними цятками. «Бачите, це доводить те, що у нашій родині люблять тварин», — заявив я. Журналістка подивилася на мене здивовано, її

вії розлетілися, утворивши зірки, тож я, прибравши суворого вигляду, пояснив: «Укуси бліх. У нас повно котів». Котів я вигадав, бо не хотів згадувати Харциза і боявся, що ми відступимо від моєї історії, тож уявив, буцімто у моєї дружини був кіт, ласкавий, як і вона сама, і що у моїх дітей також були коти — по одному на кожного. І я змальовував кожного кота по черзі, виграючи таким чином час на обмірковування образів дітей. Я казав журналістці, що кожен із цих котів заблукав і потрапив до нас випадково, і що всі вони були глибоко вдячні, що їм дозволяли спати на ліжках, потроху забуваючи про попереднє моторошне життя. А від котів — і блохи. Я не став казати, що блохи — єдина згадка про Жермену і що вдома, сідаючи вечеряти чи переглядаючи телевізор, я щоразу відчуваю, як вони в'їдаються в мої ноги.

Той пес із автостради, напевно, ніколи не спав у чиемусь ліжку. Від псів, які сплять у ліжку, не відмовляються. Отже, він спав надворі на підстилці чи в будці. Хтозна, можливо, він жив у загратованому вольєрі, звідки брехав на перехожих; можливо, то було його єдиним призначенням — оббріхувати перехожих, труїти світ, нібито захищаючи будинок і його власників. Не знаю. Я намагаюсь уявити історію пса до того, як залишили його на автостраді, та марно. Це складніше, ніж вигадати собі життя. Цей пес — це хтось інший, із ким я раніше не знався; однак цей «хтось» мав справжнє життя — не вигадане, а справжнє; певне, саме тому мені не вдається відтворити історію пса до того, як власник його залишив.

«Герр Грассмайр із сином в старовинному екіпажі під час прогулянки засніженими полями...». Це було в журналі «Солодке життя», який я гортав, чекаючи якимось на прийом у дантиста. Цілу шпальту було присвячено різдвяній Австрії: як там святкують, ласуючи гарячим вином і пиріжками й

заробляючи на прогулянках старовинними екіпажами і на продажі різноманітних різдвяних витребеньок. На фото угорі праворуч пишався сам герр Грассмайр — кремезний, червонощокий, із густими чорними вусами, що плавно переходили у бакенбарди і підкреслювали білину бездоганних зубів. Герр Грассмайр усміхався — такий чепурний у фетровому капелюсі, сірій маринарці з темно-зеленим підкладом і мідними гудзиками; поруч із ним сидів хлопча — також червонощокий, у сірій маринарці із зеленим підкладом і фетровому капелюсі (завеликому для його голови); хлопець грав на акордеоні. Він роззявляв рота — певно, виводив пісню. Я замислився: цікаво, чим я гірший за герра Грассмайра, який (так було зазначено в підписі під фото) «вправно правив четвіркою коней, поки його син грав на акордеоні»? Авжеж, там було написано саме так: «вправно». Гадаю, подібні означення стосуються тих, кого не виганяли з дому й у кого під боком був, скажімо, таточко з батогом у руці. А тим часом пара від важкого сапу коней піднімався у прозоре небо Тіролю... Якби тато навчив мене грати на акордеоні, або ж якби я хоча б мав змогу співати, сидячи поруч із ним, добре знаючи, що мій спів приваблює клієнтів, — напевно, я не відчував би потреби писати до газет, вигадуючи собі родину. Коли я сиджу у вантажівці посеред автостради, то час від часу згадую герра Грассмайра і його сина. Я жодного разу не думав про свого батька — і не подумаю про нього ніколи, адже це буде одна з найбезглуздіших думок.

«Мадемуазель, — почав я. — Чи краще: мадам?» Журналістка всміхнулася і уточнила: «Мадемуазель». І тут мені варто було б сказати щось на кшталт: «Мадемуазель, я ладен стати вашим відданим охоронцем!». Однак я уявив її — таку вишукану і прекрасну — поруч із хирлявим далекобійником і не сказав нічого, лише подумав: «Мадемуа-

зель, на схилі літ я ладен стати вам опорою...». І я в цьому навіть не сумнівався! Думав, що міг би бути єдиною людиною на світі, яка безперешкодно спостерігала б за появою перших зморшок і кіл під очима, людиною, яка милувалася би зблиском срібла у її волоссі; авжеж, саме срібла, бо від слова «сивий» аж морозом всипає. А втім, можна взяти слово «сивизна» — і перед очима одразу постануть засніжені гірські хребти, і сивокосі жінки миттю повернуть собі свою справжню сутність — неймовірно прекрасних природних перешкод. І все ж «сива жінка» — це звучить досить нечемно. Словом, я міркував про сивизну і німував. А журналістка тим часом терпляче поцікавилася: «Хочете мені про щось розповісти? Ми начебто збиралися поговорити про вашу роботу...». І вона поклала на стіл ручку й блокнот. Тоді я сказав: «Мадемуазель, робота у мене досить самотня». І замовк. Мені здавалося, що до цих слів нічого додати. Тієї ж миті, гадаю, власник пса саджав свого утриманця до автівки, щоби викинути його десь на стоянці обіч автостради. Господар прикріпив лижі до даху авта, запхнув валізи до багажника; перед очима у нього лежав папірець із адресою дівчини, за якою він їхав — він її майже не знав, зустрів у одному барі та й вирішив познайомити із зимовими видами спорту; не дивно, адже в неї був пишний задок або гарні цицьки — щось на кшталт Жермени, білявка, але з добре пофарбованим доглянутим волоссям і справжніми сукнями, що не скидалися на старі лахи. Тож він посадив собаку — туди, куди згодом мала вмотити свою жирну дупу дівуля; проте спочатку він простелив на сидінні шмату, яку викинув слідом за псом. А пес усе розумів — вони завжди усе розуміють, і пси, і корови, і коні — а пес тремтів і дивився зі свого господаря, жалісно підвиваючи.

«Самотня... — повторила за мною журналістка, і ручка зависла в повітрі. — Що ви хочете цим сказати? Доро-

гою вам нікого не трапляється? Ви сам у своїй... кабіні, вірно?». Я сказав, що вона все зрозуміла правильно, та коли ти сам, то можна досхочу поміркувати. Скажімо, про сиві верхівки гір. Вона здивовано зирнула на мене. «Про гори...» — повторив я. «Виходить, одноманітність автостради і самотність вашого фаху наштовхують на думки про гори?». Я ствердно хитнув головою і розповів їй про герра Грассмайра і його сина, що грав на акордеоні; і я не міг відвести очей від смоляно-чорного волосся журналістки, де не було жодного срібного пасма.

І справді, коли довго кермуєш вантажівкою, то перед очима постає стільки цікавого! Часом я навіть не помічаю краєвидів навколо. Дивно, та коли мені здалося, що я побачив пса, то раптом блискавично саянуло все, кожна дрібниця, ніби я щойно — на світанні — вирушив у дорогу. Однак була вже п'ята година вечора (це я добре пам'ятаю), березневого вечора, сповненого незбагненно-теплого, ніби молочного саява; подібна весняна погода зазвичай огортає все навкруги після тривалої зливи. Небо немов роздивляється землю крізь хмару пилку (однак для пилку ще зарано), а повітря ж таке чистеньке, з ніжно-білим прозорим серпанком; жодної іншої пори року такого не побачиш! Часом я уявляю, що це молоко струменіє з іще щільно закритих бросток на деревах, немовби сама природа світиться, перш ніж розквітчатись. Хтозна, певно, є цьому явищу й інші причини — скажімо, глід, що квітує на насипу посередині автостради; та навряд чи поодинокі кустики здатні на подібне неземне сяяння. Пригадую, що машин тоді було досить багато, але рух не затримувався, всі витискали до 120 км/год, тож якби пес перебіг автостраду, то катастрофи було б не уникнути. І все ж він таки перебіг автостраду повністю, — хтось мені це сказав, певно, отой ненормальний на ровері. Я не встиг запитати, що зі своїм залізниччям він забув на автостраді; до

речі, велосипедист таки примудрився впасти, і тоді сів на узбіччі — його коліно кривавило, а він все повторював: «Він перебіг, він перебіг!». Певно, я дивився тоді в інший бік. Хай там як, а якщо пес і справді перебіг автостраду, то він мав бути страшенно прудким і вертким, і це справді диво, що не трапилося катастрофи.

Отже, того дня я був уважнішим, аніж зазвичай. Можливо, тому, що після зустрічі з журналісткою вже не хотів гратись у вигадки чи вмикати «Радіо Рахіль» (я часто так роблю, коли хочу поміркувати чи відпочити, не витрачаючи коштів). У них чудовий фольклорний репертуар, а ще вони розповідають про свята з дивними назвами: Пурим, Песах, Шабат... Розмовляють із учнями єврейських шкіл, де програма та сама, що й у звичайних школах, із тими самим атестатами наприкінці навчання, та все ж має бути якась відмінність — адже ці діти не бояться говорити про свою віру і розповідають про неї впевнено, майже радісно. І це так відрізняється від дурощів, що їх крутять на інших станціях — тих, які щоранку слухала Жермена, з обов'язковими гороскопом і порадами косметолога, рекламою і запитаннями про політику випадковому перехожому, який знається на цій дурні не більше за мене, адже щодня бачить лише паркан у кінці свого садка (якщо він у нього є) або свої нашмаровані черевики. «Радіо Рахіль» несло щось високе — ніби молочне світло бруньок линуло радіохвилями. Якби в мене були діти, то я хотів би, щоб вони народились євреями — через усім відомий розум цього народу, а ще тому, що досить часто євреї кажуть дуже дивні речі. Скажімо, кілька днів тому я чув, як один рабин заявив: «Антисемітизм — це не наша проблема. Це проблема інших». Так само я міг би сказати, що блохи — проблема не моя, а Жермени. І чекаючи на вирішення, терпіти укуси щодня.

Отже, про пса я написав до «Родинної газети» — це ж дуже важливе дискусійне питання! Наше суспільство

стурбоване долею тварин — тож, я переконаний, відповідь не забариться. А щойно мій лист надрукують, я надішлю копію чорнявій журналістці. Стаття у журналі «Ніжність» теж уже вийде, напевно. Гадаю, та журналістка не зможе мене забути — так само і я не забуду пса, який біг при сяйві бруньок. Для неї я був таким собі видінням, як і вона для мене. Я в цьому переконаний. Треба, однак, щоби це видіння протривало довше, ніж свято Пурим чи молочний весняний серпанок. І, сидячи у кабіні посеред залитої кров'ю бійні, я смакуватиму це безугавне життєдайне проміння...

Дивно, але снів про того пса я ще не бачив, хоча видіння його шаленого бігу мене не полишає ані на мить. А втім, своїх снів я не пам'ятаю. Тоді, коли тільки прийняв сан, вони повнили мої ночі й думки, і рятувала від снів лишень робота. Нині ж мій телефон дзвонить усе раніше й раніше. Скоро мені виповниться шістдесят, у мене цервікоартроз, постійний біль у спині, а ще я маю п'ять парафій, входжу до складу чотирьох наглядових рад на заводах, трьох парафіяльних рад і двох товариств допомоги недужим.

Із усіх біблійних історій найдорожча для мене та, де йдеться про боротьбу Якова з янголом. У миті сумнівів я подумки повертаюсь до неї — ніби саме тут криється таємниця мого покликання. Щоразу, перечитуючи оті рядки, відкриваю для себе нові й нові риси того дивовижного чоловіка, що якось уночі зважився на боротьбу — сил на яку йому вочевидь бракувало — і зрештою отримав від Бога право на зміну свого імені: «Не Яків буде називатися вже ймення твоє, але Ізраїль, бо ти боровся з Богом і з людьми, і подужав»¹.

Цілу зиму мої дух і тіло противилися проханням людей, однак у серці моєму, залишеному сонцем, весь час — мов у дереві, де нуртує холодне і тверде сім'я — лунали одні й ті самі молитовні слова: «Господи, як же звати мене насправді?!».

¹ Буття 32:29 (пер. І. Огієнка).

Та нині я знаю. Минулого понеділка, щойно я вздрів того пса на автостраді, як одразу почув ім'я, що ніби чекало на мене. Ошалілий загублений пес, який мчить так, ніби за ним женеться сама смерть, — ось хто я такий!

Сьогодні я зауважив, що янгол поранив Якова у «суглоб стегна»¹ — цей вислів прямо натякає на чоловічу силу; буцімто, щоби служити Богові, слід позбутися потенції. І це безсилля — подвійне, адже жодне ім'я не квапиться заступати те, яке було раніше. Я — священик, а не чернець, тож імені я не змінював, і під час миропомазання прийняв лише рану, а не визнання. І якщо монастирі дійсно є останніми бастіонами Церкви, хоча двері їхні відкриті так само широко, як і двері парафій — то лише тому, що там знаходять притулок чоловіки і жінки, які, приймаючи сан, змінюють і свої імена. Ми ж, парафіяльні священики, маємо лишень одне обличчя — достоту як вірні, які слухають нас. Кожен носить ім'я, раз і назавжди дане батьками, які хрестять дітлахів іменами, що хотіли би мати самі. Гадаю, саме так я отримав ім'я «Жан» — імення улюбленого апостола, який, під час останньої вечері, поклав голову Ісусові на груди. Паства кличе мене абатом Жаном або месье абатом. Однак, на відміну від чоловіків, які стають мені за братів, коли приходять і сідають переді мною в церкві, я сили не маю — її забрав Бог, а я її віддав йому, і не знав жодної жінки, принаймні у тому сенсі, в якому слово «знати» вживається в Біблії: пізнати тілесно.

Софія не відвідувала мес. Тридцять років тому — але тоді вона тільки-но народилася — вона, певно, ходила би туди, як і всі. Тоді зміну пір року вгадували за церковним календарем. Кожна неділя була новим етапом, провести парафію через який мусив я, пастор; кожна неділя для всієї громади позначала зміну доби — від Адвенту до Різдва, від Великого посту до Великодня, від Вознесіння до Трійці. У моєму храмі мене завжди оточували порядні люди із плоті

¹ Французькою не «суглоб», а «м'яз» (*muscle*).

і крові — і серед них ніколи не бракувало негідників, дурних і байдужих, із тих, кого вигнав із храму Христос. Нині залишилися тільки байдужі — а ще кілька фанатиків, чий запал межує із істерією. Людство, позбавлене сили. Що ж, зрештою, я отримав тих парафіян, на яких завжди заслуговував, — відображення того, на кого перетворився сам.

Софія ж не була такою, як решта. І коли намагаюся визначити — якою ж саме вона не була, — приходить нав'язливий образ пса із автостради: ця жінка відрізнялася від інших так само, як оцей пес від решти псів або як псалом 22-й (що його шепотів Ісус на хресті)¹ від будь-якої папської булли. Намагаючись окреслити цю відмінність, я відчуваю її зв'язок із чимось надзвичайно тонким, непомітним на перший погляд.

Уявімо дві абсолютно однакові лискучі мушлі. Я беру їх у руки, і одна — певно, тому, що я тримаю її у лівій руці, — нібито віддає сильнішою присутністю. І саме її я покладу до кишені, саме її випадково розіб'ю згодом. І якщо я поміняю мушлі місцями — навіть у правій руці вона гучніше закликатиме до моєї уваги. Тож другу я викидаю, залишаю мушлю, що причарувала мене, що наповнила мене силою. А трохи згодом — скажімо, за день, — я перевертаю її і роздивляюся пильніше. І помічаю подряпину, недосконалість, рану, де збирається бруд і куди лине погляд, — і хочеться

¹ «1. Господь то мій Пастир, тому в недостатку не буду,

2. на пасовиськах зелених оселить мене, на тихую воду мене запровадить!

3. Він душу мою відживляє, провадить мене ради Ймення Свого по стежках справедливости.

4. Коли я піду хоча б навіть долиною смертної темряви, то не буду боятися злого, бо Ти при мені, Твоє жезло й Твій посох — вони мене втішать!

5. Ти передо мною трапезу зготовив при моїх ворогах, мою голуву Ти намастив був оливою, моя чаша то надмір пиття!

6. Тільки добро й милосердя мене супроводити будуть по всі дні мого життя, а я пробуватиму в домі Господньому довгі часи!»

(Псалми 22:1–6, пер. І. Огієнка).

зазирнути у саме серце мушлі, куди ані бруд, ані погляд проникнути не може.

Дивно, що, намагаючись визначити Софію, я говорю про мушлі, хоча перед тим згадував про пса і псалом. Просто мушлі начебто простіші за живих істот і людей і зовні — але лише зовні — видаються менш небезпечними, аніж псалми, що здатні розщепити вас надвоє, дати відчутти себе слабкими, неначе дитина або чоловік, якого щойно залишила кохана жінка.

Кілька років тому (тоді священики ще мали змогу поїхати у відпустку, не сплюндрувавши парафію пошуками тимчасового заступника) я провів два тижні в Нормандії. Там на пляжі я підібрав гальку, на нижньому боці якої (верхній був бездоганно гладеньким) побачив явний грубий розкол — вузький по краях, широкий і покручений посередині. Знайшовши цю мушлю — чи радше коли вона потрапила нібито випадково мені під руку, подряпавши долоню невидимими зазубринами, — я спочатку тримав її горизонтально і був причарований нею: у моїй долоні лежала загадкова, глибинна посмішка мінералу, який змінювала колір щоразу, як сонце затуляла хмаринка; цноти в її нерівностях і мережаному зуб'ї було не менше, ніж у вустах, що розтулялися, коли я підносив до них оплатку. «Усмішка Господа» — зворушено подумав я і подався далі блукати собі уздовж хвиль. Повернувшись до себе, поклав гальку перед образом Діви, на якому щовечора спалахували відблиски від червоної воскової свічки.

Невдовзі після зникнення Софії — тобто кілька тижнів тому — я відчув потребу зігріти усмішку у своїй руці, підбадьоритися. Коли розімкнув пальці, камінь стояв на моїй руці вертикально. І я раптом збагнув: я тримав те, що досі було недоступне для мене — жіночу піхву, рожево-набубнявілу, зіткану зі складок, витонченого мережива; цю піхву я міг пестити, навіть лизати, бо якщо палець був занадто товстий, аби проникнути в неї, то язык

легко прокладав собі шлях, зігріваючи краї розрізу, закрутлені хвилями, мов готичний фриз, затемнений часом.

Я так докладно зупиняюся на цьому камені лише тому, що нині він нагадує мені про Софію і той період життя, що скидався на Царство Боже на землі. А поява пса, який сліпо блукав автострадою, — навпаки — вказувала тільки на неї, достоту як у псалмі 22-му лунає відчай тих, кого залишив Господь: «Я — мов вода, яка витікає, і кістки мої всі трошчаться; серце моє — мовби віск, що стікає у нетрі мої; у роті пересихає, немов глина зсохла, і прилипає язик до щелепи...».

Той пес, напевно, уже помер і розклався — там, десь окрай шляху. І смерть, на мій погляд, мала би бути єдиним виходом у такій безнадії, у болісній самоті, недоступній іншим. Бо жоден із нас так і не зміг допомогти собаці. На автостраді тоді було три-чотири особи, максимум п'ять — якщо зважати на оту товсту дівулю, яка люто схопила мене за руку саме тієї миті, як мимо пробігав пес. Певно, вона цього навіть і не помітила. А може, також думала про невідворотну смерть цієї тварини. Здається, ані вона, ані я — жоден із нас не міг уявити жахливу аварію, яку міг спричинити пес, бігаючи отак поміж автівок. Скидалося на те, що смерть якогось пса важила більше, ніж загибель двох людей. Трупі завжди здавалися мені легшими, аніж живі чоловіки або жінки, натомість залишені і недбалі могили тварин тяжіли невимовною вагою. Ні, я ніколи не носив небіжчиків. Проте бачив чимало — покійних парафіян усіх віків і різних вдач. Відійшовши, вони легшали, ставали ніби несуттєвими і зовсім нецікавими: просто оболонка, позбавлена вмісту, конверт без послання. Навіть та, яка за життя мала такі пишні перса, що мені ставало млосно, коли вона до мене притулялася — навіть моя мати на смертному ложі видалася мені спорожнілою, і дивний рівчачок, що раптом проклав собі шлях між двома персами, обернувши їх на два звичайні предмети, назавжди

відокремлені одне від одного і, як мені уявлялося, порожні й лункі (я міг би в цьому перекоонатися, якби мав змогу схопити їх і потрусити, мов бубонцями в мить Підношення дарів під час меси). Дорослих смерть ніби зменшувала, робила прозорими — і лише цей невибагливий факт, звичайнісіньке спостереження, був вагомим аргументом на доказ існування душі: якщо вага небіжчика так відрізняється від ваги живої людини, то хіба не очевидно — з тіла витікає щось, що надавало йому значення?

Скільки важить людська душа? «Тягар мій легкий» — казав Ісус¹. Душа тварини — а я, незважаючи на вчення церкви, не сумніваюся у тому, що тварини наділені душами, — не важча за душу Христа; зрештою, певною мірою, як і душа дитини — явище досить ефемерне, яке триває не довше, аніж, власне, дитинство: душа, прив'язана до певного проміжку часу. Діти, як і тварини, після смерті страшенно важчають. Маленький Люка, син Фовілів, хоч і був самі шкіра й кості, важив, мов шмат свинцю. Я знаю, бо піднімав його на прохання матері, яка хотіла підкласти хлопчикові мережану подушку під голівку. Він був такий важкий, ніби рух, що був його змістом, ота енергія, завжди готова летіти, бігти, кидатися до першого стрічного, раптом урізана під колесами лихача, зник і повернув тілу хлопчика справжню вагу. Вагу, яка у житті приходить до хлопчиків — о, я пам'ятаю це добре! — з їхньою першою мастурбацією, а до дівчаток, гадаю, із менструацією; напевно, вона є вислідом не душі, а сексу — хіба що це не одне й те саме. Авжеж, це напевно одне й те саме — принаймні це пояснило б, чому коханці завжди почуваються зважнілими після злягання. Можливо також, що смерть тварин і дітей — це незначна, дрібна смерть, адже вони не опираються, так само як не опираюся і я, коли відчуваю молитву, що піднімається з мене. «Сам Дух заступається

¹ Бо ж ярмо Моє любе, а тягар Мій легкий! — Матв. 11:30 (*пер. І. Огієнка*).

за нас невимовними зітханнями»¹. Людину, що чинить молитву, смерть забирає миттєво, одним вправним рухом.

Софія захопила мене цілковито, щойно з'явилася. То був січневий ранок, і перед церквою Святого Роха валили старі обрізані верби. Я спостерігав за цим забиттям, а вона постала за мною і мовила гаряче: «Месьє абате, навіщо рубають верби?!». До того я її жодного разу не бачив. Вона була трохи вища за мене, набагато молодша, з пухкими щічками, дещо завузькими брунатними очима, через які здавалося, ніби вона весь час усміхалася. Однак тоді Софія вочевидь була в розпачі: коли вона вимовила «Месьє абате», її голос ніби завмер. А найняті комуною робітники, і оком не кліпнувши, продовжували валити дерева — вереск пилки відділяв їх від нас.

«Бо вони старі», — з важким серцем відповів я, усвідомивши біль, який пробудило в мені запитання незнайомки: адже я теж любив ці дерева, адже на мене теж тиснув чималий вік. «Та навіть якщо вони упадуть, нікому ж не задіють шкоди, — схвильовано вела далі жінка, — вони ж невеликі... А от їхній полиск — його вже не повернути... Ви розумієте?» Звісно, я розумів. Тендітний золотавий, немов сплетений із шовку полиск, що з'являвся з кожним промінчиком сонця, який проходив через листя тих старих верб, вкривав собою траву, каміння, навіть саме повітря; це світло вчисто стелилося низько, радіючи своєму приниженню, таке напрочуд людське — жодне інше дерево не могло мати подібний полиск. Проте навколо була зима, вербовий полиск був лише спогадом, ностальгією, над якою взяли гору час, а також рішення комуни висадити на цьому місці тополі. «Тополі? — здивувалася жінка. — Оті зверхні рослини, листя яких недосягне і тріпоче лише на втіху небес?» І я зацікавився, приголомшений зневагою, що пролунала в її згадці про небо. Щічки її почервоніли, очі блищали. Мені здалося, що вербовий полиск для неї

¹ До Римлян 8:26 (пер. І. Огієнка).

те саме, що кохання, яке добігає кінця, край, який залишаєш, берег, із якого пливеш до протилежного берега. І я подумав, що вона, напевно, чекала від мене слів, які допомогли б їй переплисти. Зрештою, саме в цьому й полягала моя роль, моє покликання як святого отця. Тож я сказав: «Світло линутиме з небес — і буде гарно... Уявіть лишень: шурхіт тополиного листя, мов шурхіт новеньких купюр із хрусткого шовку». Але сумнів із її обличчя не зник. Очі її сумували за вербами, за їхнім мертвим полиском, який забрала зима, і за обіцянками листків, залишених на поталу робітників. Дівчина не відводила очей від глибокого непоправного порізу, виїденого пилкою в кожній вербі — він відділяв крону від стовбура і клав горілиць понівечену рослину. Тож я додав: «Тополі так швидко ростуть...». — «Кому захочеться лягати при цьому новому світлі», — закинула дівчина. Спати... Справді, улітку по неділях деякі люди лягали відпочити під вербами — м'яка травичка під ними сприяла тихій сіесті. Зрештою, це був громадський парк, де, після смеркання присівши на одну-єдину лавку, я бачив закоханих, що блукали, мов хисткі кораблі, які боязко слідували за флагманом церкви. І все ж ніколи в житті слово «лягати» не поставало переді мною з такою очевидністю сенсу. Я раптом збагнув, що ми, священники, якщо й лягаємо, то тільки щоби поспати або померти.

«Тоді ми підемо, — зауважив я, — підемо далі, у пошуках нового світла». І, щойно вимовивши ці слова, я подумав, що цій жінці відчайдушно бракує когось, хто поставить її на ноги, хто допоможе їй відновити не лише метафізичну, але й просту фізичну вертикаль у житті. Вона й справді була не в найкращому стані — трохи зігнута, ніби під вагою болю, який гніздився у неї в грудях. Поведінка її — несвідомо, звісно, для неї — нагадувала стан отих верб, що їх спиливали і які хилилися поволі, тихо вмираючи, мовби істоти, і так надто близькі до землі.

Щоб розважити незнайомку, я розповів їй легенду про святого Роха, молитви якого колись дуже давно захищали цей край від чуми. Цей прочанин, що жив у чотирнадцятому столітті, дорогою до Риму дивним чином зціливши чумних, несподівано занедужав сам і заховався у лісі; там за його одужанням стежив орел, а песик щодня приносив йому свіжого хліба. Пізніше він знову пустився у прощу, та був зупинений, звинувачений у шпигунстві й помер у в'язниці. Дівчину, здається, приголомшив сумний кінець обранця Бога. Вона захотіла зайти до присвяченої Рохові церкви. Зізналася, що не раз штовхала двері — та щоразу вони виявлялися зачиненими. З чого я виснував, що до mesi вона не ходила, адже лише під час mesi церкву було відчинено для усіх. Я вийняв ключі із кишені. Пояснив, що церкву зведено у романському стилі і що містилися у ній деякі коштовні речі — наприклад, поліхромна статуя святого Роха із псом, витвір дуже простий, але не менш давній, ніж барокова мармурова оздоба вітваря. Ці прикраси, що з'явилися значно пізніше самої будівлі, уникли модних реконструкцій лише завдяки моєму пильному оку. Адже більшість церков у нашій окрузі — нібито через повернення до первісної краси — позбавили оздоблення вісімнадцятого століття, яке, розвалюючись, лежало у різницях або у вежах, або ж те оздоблення покрали не вельми сумлінні архітектори-реставратори, прикрасивши ними свої вітальні або під'їзди.

Коли за нами на дбайливо змазаних мною завісах зачинилися важкі двері, враз стало холодно. Пані подалася вперед — ніби була сама. Я за її спиною (незнайомка затуляла мені вітвар) став на коліна. А вона так і стояла, виструнчившись, жодним жестом не вітаючи божество. Потім роззирнулася, широко розплющивши очі, ніби всотуючи храм у найменших деталях, — здавалося, розглядання повністю захопило її увагу. Експресію їй заміняли світло і тінь, що змінювалися залежно від того, чи оберталася Софія до

вітражів, чи нахилялася до синьо-чорної плитки підлоги. Мене вона ніби не помічала, і я (у світському одязі, з коротко стриженим волоссям і незворушною маскою замість обличчя) відчув себе найхимернішою оздобою храму. Ось так, перед світлими й темними зонами, з яких ніби складалося тіло цієї жінки, я почувався чомусь пласким, достоту одна із плиток або дерев'яних ширм! Натомість статуя святого Роха, який вічно однією рукою вказував на бубон чуми на своєму коліні, а другою тримав посох прочанина, раптом ніби засяяла дитячою радістю; біля ніг святого відряджений Господом пес світився усмішкою, не випускаючи з пащі кусня хліба. Собака... Авжеж, я був саме цим добрим наївним створінням, що аж тремтіло від задуму врятувати свого ближнього; я ніс іншому втішні слова — теплий м'якуш і золотаву скоринку; і я мусив виконати свою місію з цією жінкою теж!

А сьогодні пес на голій автостраді важко кидав уперед напружені м'язи лап і тяжко сопів серед майже апокаліптичного гулу. «Елі, Елі, лама сабахтані...» Боже Мій, Боже Мій, навіщо Ти Мене покинув?!

Ми побачилися знову. Не на месі, яку вона не відвідувала, а в приходській книгозбірні, що по неділях відкрита для всіх від десятої до пообіддя і міститься у будинку кюре біля церкви; це велика будівля вісімнадцятого століття — стіни складені з цегли й прикрашені похмурими кам'яними ланцюгами. Я займаю лише другий поверх, де розташована й зала для зборів, а перший повністю відведено для книжок. О пів на дванадцяту, завершивши месу і розкланявшись із паствою на ґанку церкви, я зазвичай кілька хвилин проводжу у бібліотеці — радше гуляю нею, аніж риюся серед книжок. Тут я зустрічаю іншу частину вірян, не таких посидючих, які під приводом потреби здати або взяти книжку залишають службу; трапляються тут мені й інші місцеві жителі, які вже давно вважають церкву лише історичним пам'ятником, однак продовжують навідуватися до храму читання, що процвітає під її боком.

Софія мала би бути однією з них. І якось у неділю, невдовзі після вигублення верб, погода стояла морозна й суха, березень лише починався. Я терпляче відпустив гріхи двом або трьом парафіянкам, які намагалися втягнути мене в пересуди, і пішов додому, навіть не звернувши уваги на книголюбів. Я перебрався і вийшов у старій курточці, озброєний вилами. На дворі взявся збирати рештки, залишені робітниками з комуни, і швидко накидав купу вищу за себе — справжню вежу з повітря і трісок, що спалахнула так само весело, як і опудало із соломи.

І у мить, коли полум'я шугнуло вгору, з'явилася вона. Руки Софії були зайняті книжками — вона немов поверталася з ринку; книжок було не одна і не дві, вона ледве втримувала їх у руках і під пахвами — ніби великий врожай, що загрожував впасти при кожному її кроці. Софія помітила мене через легку завісу диму і полум'я, що струменіло все вище і вище — певно, складалося враження, буцімто я, неушкоджений дивним чином, стояв посеред вогнища. «О! — сказала вона. — Ви тут!» Сказала так, ніби шукала мене. На мить вона завмерла, немов прислухаючись. Потім підборіддям вказала на свою книжкову ношу. «От і мені буде меса...», — мовила вона дуже просто. І за тоном її голосу, легкого і водночас гортанного, я чомусь подумав, що така меса зводить нанівець мою, попередню. «Мене звати Софією!», — прокричала вона, вже відходячи; ніби саме звучання її імення могло не звести між нами стіну, а розпалити інше багаття.

Відтоді я бачив Софію щонеділі. Після недільної служби відбувалася інша меса: я помічав її серед етажерок, за стійкою видачі книжок під суворим наглядом бібліотекарки обмінювався з Софією кількома словами, потім ми виходили разом, робили кілька кроків, розходилися нарешті — адже так було треба. І щоразу була літургія — певний уривок із книжки, який Софія щотижня занотувала до блокнотика, з яким не розлучалась ніколи. Цей

блокнотик мав картату обкладинку і сторінки з дешевого, майже сірого паперу. Та коли Софія виймала його з торбинки, щоб зачитати мені кілька речень, він здавався мені дорожчим за релікварій із золота або срібла, необхідним за монументальну Біблію, оправлену в тиснену шкіру, що в церкві покоїться на позолоченому поставці. Останній виконано у вигляді орла з розправленими крилами, датується він вісімнадцятим століттям — це один із тих предметів, що змушує мене щоразу зачиняти церкву після меси. Коли Софія читала вголос зі свого простенького блокнота, вона випростовувалася, спина її ставала прямою, немов у вершниці, а руки нагадували орлині крила — такі ж елегантні і сильні, готові до злету і водночас до виголошення, офірування Слова.

Одного дня з блокнотика постала історія однієї дитини, єврейської дівчинки, яку в концентраційному таборі солдат кинув на дріт під напругою. Дівчинку звали Магдою, і я добре запам'ятав ці слова: «Магда зависла в повітрі... Ніби метелик, що зачепився за срібну лозу». «Це Синтія Озік, — серйозним тоном, підвівши від блокнота голову, сказала Софія, — одна американська єврейка»¹. Пригадую, я подумав тоді, що, справді, лише жінка та ще й єврейка могла б використовувати подібні образи, щоб описати те, що мені особисто здалося спотвореною оповіддю про Розп'яття. Я зрозумів, що жінка, яка написала літургію про геноцид, квапилася, мов Марія Магдалена, до могили з ароматними оліями у руках: замість відвернути наш погляд від пекла, вона з любов'ю вводила нас до нього, примушувала брати з собою це чорне саяво — достоту як літнього дня, відпочиваючи на травичці, ми всотуємо невинне мерехтіння верб.

Отже, була історія Магди. Були й інші літургії, пронизливі або тихі — залежало це від дня. Пригадую текст

¹ Синтія Озік (*Cynthia Ozick, нар. 1928*) — американська письменниця, есеїстка. Головна тема її творів — Голокост.

Кафки — напевно, сновиддя, бо відбувалася дія у гроті, куди не потрапляло сонячне світло, але, як не дивно, каверну заливало сяйво нестерпної сили. Текст звучав так: «Веслував я по озеру...». Ішлося в історії про тишу, про весляра, всі зусилля якого було спрямовано на вслухання в цю тишу, подібну до поживного плоду. До того дня я й гадки не мав, що Кафка створив хоча б один безтурботний текст.

Відтоді щоразу, як під час меси хтось із парафіян — як це нині заведено — коментував слова, почуті із кафедри, щоразу, як чийсь грубий голос тлумачив Євангеліє, домішуючи політику уряду щодо політичних біженців, полемічні питання абортів або повернення боргів країнами третього світу, я згадував тишу Кафки, подібну до поживного плоду. І коли у церкві, яку Реставраційна комісія заповнила ліхтарями, щоб підкреслити її дивовижну оздобу, я переводив очі з обличчя на обличчя, залиті яскравим світлом прожекторів, обличчя, виставлені на загальний огляд і навіть під час молитви ніби заплямовані самовтіхою, я сумував за вигаданим гротом Кафки і за добою, коли романські склепіння пропускали всередину храму якомога менше світла — там мало, що можна було буквально «зануритися» у молитву, виплакати досхочу, забувши про решту світу, ревіти, заплющивши очі, широко роззявивши рот, захлинувшись безгучним воанням. «А Ти, Господи, не віддаляйся, Допомога моя, поспіши ж мені на оборону!»¹

Пес. Покинутий пес. Покинутість — дивна річ. Щойно кохане обличчя стає доступним, нам кортить прогнати його: воно стає набридливим, примушує вас відчувати абсурдну залежність, відчувати, що Господь — це ще не все. Чи, радше, що Господь, у якого вірите саме ви — ще не все, і відкриває цю істину вам саме це кохане обличчя,

¹ Псалми 21:20 (пер. І. Огієнка).

заборонений жіночий лик. А коли кохане обличчя щезає, кортить повернути собі владу над ним, жерти його поглядом, ковтати його, мов проскуру, знову пити із нього, мов зі священного джерела.

Щонеділі упродовж року я бачив Софію. Окрім текстів, дбайливо переписаних до блокнота, нічого про неї не знав. Наші стосунки можна назвати чисто літературними — себто літургійними. Звісно, вона прагнула цього не менше за мене, прагнула зберегти зв'язок, який міг би тривати вічно. Вічність — це пора року, де немає дерев. Коли наступної зими висадили юні тополі, Софія зникла. Я казав собі, що вона могла захворіти, що її стримували родинні обов'язки. У моїй уяві вона — як і я — замешкувала сама, і з рідних мала хіба стару тітку, з якою інколи пила чай, достоту як я, навідуючи недужих.

Наступної неділі вона не з'явилася. Третьої неділі мене так гризла зажура, що я наважився попросити у бібліотекарки її картку, сказавши, що пані звати Софією, і описавши її зовнішність. Не знайшлося жодної картки. Щотижня за стійкою книгозбірні з'являлися нові волонтери, тож визначити особу за зовнішніми рисами було дуже складно. А оскільки на службу Софія не ходила, то особисто її не знав ніхто. Навіть у містечку вона не з'являлася — принаймні у книгарні і бакалійній крамниці її не бачили. Переміщення Софії можна було визначити лише за нашою бібліотекою — слід визнати, досить багатою.

Вона не приходила, тож я став молитися. Молився, щоб вона повернулася. Щоби відкрила ще раз для мене поставець своїх рук. Щоби ще раз прочитала рядки, нашкрябані у блокноті. Щоби, зрештою, знову стояла прямо, як навчили її книжки — достатньо прямо, аби без страху читати книжки, з яких промовляє не Господь, а чоловіки і жінки, жах і мовчанка. «Софіє, Софіє, навіщо ти мене покинула?!»

Потім я залишав молитву, і замість неї щонеділі після служби сідав до авто і навідувався до інших парафіяльних бібліотек. Поступово мої пошуки розширилися на будні та на районні бібліотеки — усе залежало від напрямків робочих поїздок. Я об'їхав увесь край і знов повернувся до молитов, але вже інших: не за те, щоб Софія повернулася, але щоб Господь відкрив мені моє справжнє ім'я, моє місце на цій землі — як зробив це для Якова. Щоби Він явив мені лик свій!

Минулого понеділка на автостраді мені трапився той заблукалий пес. І жменька людей — чоловіків і жінок — що збентежено обговорювали його ошалілий лет. Чого, власне, хотіло від мене це товсте дівча, що хапнуло мене за руку, коли собака пробіг мимо нас, чого хотіло це щока-те, мов херувим, дівчисько?! Вона боляче схопила мене за лікоть — я мало не заволав; це було надто інтимно, жорстоко, але це відчуття зникло за мить: оце й усе, що лишилося мені від жінок. Навколо гуділи автівки — так само абсурдно, як і поскрипування мікрофонів у моїй оновленій церкві, коли вони вловлюють і відбивають теревені парафіян, їхню стурбованість «бідами світу, нашим Святим Отцем, миром у нашій Церкві». І от поміж них з'являється Божий лик: старий оскаженілий звір, собака без погляду, що колись сяяв із його душі, святий Рох, покинутий янголом без хліба й води.

Реінкарнація — це реальність якщо й не духовна, то бодай психічна: наше життя — це лише низка реінкарнацій, і та, що явилася мені минулого понеділка на автостраді у вигляді пса, дарує мені нові зачарування і болі, подібні до тих, що звідав раніше. Можливо, далі піду я сам, як той пес, сам супроти смерті, яка давно вже чигає на мене, полечу зі сліпим шаленством, що личить старості більше, аніж зразкове смирення. Бо у моєму віці слова «Елі, Елі, лама сабахтані» вже достатньо зрозумілі, аби збагнути,

що найвідповідальнішої миті не буде ні Господа, ні навіть
тіні миршавого янгола, як на початку життя, коли ти Яков
і стаєш Ізраїлем. Ні, не буде нічого, жодної допомоги, хіба
кілька людців зберуться уздовж дороги і перегукувати-
муться безладно і безпорадно...

ШТУЧНА
ПАРАСОЛЬКА
У ВЕРШКАХ

Довго ти нагадував мені того пса, якого приблизно півроку тому я бачила на автостраді: паніка і самотність оглушили і осліпили бідолашну тваринку. Тієї миті мені стало боляче — і я подумала: це через пса. А потім збагнула, що боліло мені через тебе, через зміни, яких ти зазнав. І я зупинила автівку. О, як я кричала — «Сюди! До мене!» — так відчайдушно, з таким сподіванням, що собака мені відповість, що примчить до мене й стрибне на груди! Однак я була безсила. Горлала, водала, ридала. А він усе мчав — шалено мчав далі.

Того Дня Пса я їхала на нашу зустріч — ту саму, що мала стати останньою і яку я заздалегідь називала «спіткання-прощання». На мені був червоний плащ — твій улюблений. Дорогою я у стотисячний раз вирішила покинути тебе, позбутися загрози, яка одну за одною зносила мої захисні споруди, залишаючи мене оголеною і вразливою — здихатися Великого Кохання.

У наших краях навіть о теплій порі року вода холодна. Багато років я щоліта проводжу на узбережжі. І щоранку купаюся. Щоранку одне й те саме: дивовижа холодних хвиль. Чи радше випробування — воно й утворює дивовижу. Заходить — мов іти на голгофу. Заходить у холодні хвилі означає тривале і голе стояння під вітром і вдивляння у брижі: щоранку один і той самий страх, один і той самий погляд у ворожу, але невимовно прекрасну масу води. Набриднувши вітру, я нарешті вхожду у хвилі. Краще — бо

завдання виявляється менш складним — обирати штормові дні. Те ж стосується і Великого Кохання: чи віддаватимуться йому, якщо воно не набуватиме дикої і безіменної подоби? У штормові дні я легко входжу у хвилю. Холод миттєво впивається в мене, подих переривається, серце заходиться божевільним биттям. І тоді я верещу, розмахую руками й ногами, щосили страждаю, розриваючись між бажанням негайно вибігти із води і прагненням плисти вперед, аби ще раз пізнати мить переходу: коротку мить, коли сп'яніння стає реальним, а кровообіг, пожвавившись, занурює вас у стан, подібний до екстазу. Незабаром починається дія наркотичного холоду. Тілом розливається раювання — таке потужне, що від насолоди можна навіть померти, дозволивши хвилям безугавно гратися тілом аж до остаточного виснаження. Важливо вчасно вийти із цього стану. Мить виходу передбачити так само складно, як п'яниці нелегко визначити момент, коли варто порвати з пиятикою. Завершивши надто рано, не досягаєш стану сп'яніння і виходиш мокрий, із відчуттям зіпсутого дня. Завершивши надто пізно, ризикуєш переохолодитися і тремтіти цілу добу, незважаючи на гарячий душ і жагучу каву. Авжеж, коли холод досягає самих кісток, уже запізно. Запал спадає, лишається тільки мізерне бажання зігрітися щонайшвидше.

Ось чому того дня — Дня Пса — я їхала на зустріч, яку називала «спіткання-прощання»; я ніби виходила із холодних хвиль, що мало не кров витесали із мене, надаючи нових сил і лише чекаючи слушної нагоди, аби розлити по вас міць оніміння. Я знаю такі моменти. Чоловікам, нато-мість, вони невідомі, тож я мушу нести це знання до них.

О, щодо тебе, то ти точно потрапив на зустріч — упевнено, достоту до власної ванної увійшов. А може, це просто так здається мені, аби вгамувати збентеженість своїм героїзмом: часто це єдине, що мені залишається, коли щось закінчується і я намагаюся вийти з історії. Треба

залишити кохання, поки воно ще борсається у вашій крові. Потім буде запізно, залишаться тільки несамовитий холод і смуток приреченості.

Побачивши того собаку, я одразу подумала про тебе, про те, ким ти став би, щойно я промовила б слова розриву, вийшла б, не озирнувшись, із крижаної води, що стала мені мов наркотик, мов кара, мов сміх серед крові. Ти, покинутий, кинувся б бігти — і біг би поперед смерті, осліплий, оглушений, і біль вгризався б тобі у скроні, затуманюючи погляд.

Насправді нічого цього ти не зробив. Зробив це собака — і, певною мірою, я. Я залишала — і ставала покинутою. Буває й таке.

Серед ілюстрацій я спробувала знайти щось, подібне до образу пса на шляху. І не виявила нічого схожого у книжках, подарованих тобою, відколи ти отримав посаду бібліотекаря у Музеї сучасного мистецтва. Хіба оце: картину Фріди Кало з оленям, що біжить, поштрикане стрілами. І хоча йдеться про іншу тварину, і рану видно, і кров струменіє, все ж схожість наочна: вперто лишатися на ногах серед небезпеки і бігти, опинившись на порозі смерті. «Померти на бігу» — вдала характеристика тварин, зображених на сільських картинах. Якщо поміркувати, пес з автостради близький цій упольованій дичині, уся краса і сила якої являються в мить її смерті. Я дбайливо оберігаю цей образ — для мене він не менш символічний ніж примітивний розпис: він несе у собі екзорцизм і молитву.

«Бігти, що духу бігти — тільки уникнути б Великого Кохання!»

Я виплакала очі в твоїх обіймах — ридала, наче дурепа, зворушена несподіваним усвідомленням: я — дивовижна жертва, гідна широкоформатного кіно про кохання і достатньо вродлива, аби зібрати усі можливі «Оскар». Оргазм — а за ним зразу сльози. Я й не підозрювала, що в мені стільки сліз, такий невичерпний запас плачів. Я не

знала, звідки вони беруться. Побачивши того пса, я зрозуміла. Колись мене покинули. Хтось покинув. І відтоді я покидаю усіх.

Насолода завжди до наших послуг — барвистий вибух у душі «техніколог» саме тоді, коли дуже кортить. Ми здатні отримати її одним махом, притулившись до стінки, спустивши одяг. Або пригальмовувати її, все більше й більше руйнуючи лад на ліжку. Варто призупинити м'які рухи рук, язиків, стегон — цей рух, що оmanoю накочує. Стримати, відступити, знову піти уперед, і так сходинка за сходинкою — щось величезне народжувалось у мені, кипіння охоплювало всі кінцівки, пальці і ноги кам'яніли, подих слабшав, зовсім зникав, зупинявся, я ніби опинялася на морському дні, де все непорушне. Я була мертва. І готова відроджуватися. Налита соком, мов пуп'янок за секунду до розкриття. Весна, зафільмована у пришвидшеному темпі — усі могили розкривалися на перший янгольський поклик, гребля впала від першого ж удару, бомба знищила ціле місто — разом із мурами, будинками, перетинками між кімнатами, шухлядами всередині меблів, потрошивши на друзки найдорожчі предмети, коштовності, засушені квіти, парфуми, спаливши світлини, листи і книжки, звівши усе до стану пергамену, паперу, що рветься за найменшого доторку, мертвого листа, що розсипається пилом навіть від тихого погуку.

На тому румовищі гучнішав твій голос. Серед повної тиші, повної непорушності моєї щойно воскреслої плоті — ти щось промовляв. А я була така гола, з такою вразливою оголеною душею, що сльози чвиркнули фонтаном, і разом із ними стікали стіни, перегородки, літери, перли — останній прах. І вже ніщо не захищало мене, не обмежувало — я перетворилася на порожнечу, де лунав твій голос, мов Дух Святий над водою у перший день творення¹.

¹ «А земля була пуста та порожня, і темрява була над безоднею, і Дух Божий ширяв над поверхнею води» (Бут. 1:2, пер. І. Огієнка).

Тривати довго так не могло. Якщо ви не Бог, то не вийде безкарно відтворювати творення світу щотижня.

Я намагалася звести мури — і сипала запитаннями. Просила точно описати твої відчуття — аби я була не лише їх джерелом, але й свідком. Але ти волів діяти мовчки. Просто сказав, що я завузька і тобі це до вподоби. Одного дня твоє обличчя зіщулилося, мов у хлопчика, що забився, і ти простогнав тихенько: «Я такий маленький, такий маленький...». І тоді я зрозуміла, що й ти також дістався до свого дна, пірнув в криницю до сонця, яке тремтіло на поверхні чорної непрозорої води.

Я злякалася. «Хіба є в мені щось особливе?», — замислилась я, відсуваючись від тебе. І тієї миті випадково помітила себе у дзеркалі, що стояло навпроти нас. Я бачила себе природною, не підготовленою, заскочила себе з рішучим і водночас переляканим виразом обличчя — і мені перехопило подих, я скам'яніла від захвату. Несподівано я відкрила себе такою, якою мене бачив ти. І тоді зрозуміла, чому ти так не любив, коли я віддалялась, і чому завжди корилась тобі. Через Велике Кохання мій погляд перетворився на твій — і я покохала себе.

Опісля пса я була така збентежена, що хотіла повністю віддатися цій емоції — чи радше мені здалося, що такий об'єктивно банальній речі, як кохання (що обов'язково має кінець), не знайшлося б місця по завершенню несамовитого бігу пса. Жахливий вир закрутив мій мозок. Мені здалося, що, коли вдасться залишитися сам-на-сам із цим виром, дозволивши йому поволі минути, конче зостанеться щось подібне на одкровення. Тож замість шукати тебе у звичному бістро, де ми розійшлися, я подалась до кіно. Нічого не зрозуміла, стрічка видалась дурнуватою. Я сиділа перед екраном, не чіпаючи свій внутрішній вир, просто сиділа у повній темряві серед людей, яких турбувало щось геть інакше, сиділа, щиро прагнучи, щоби сила ілюзії звільнила мене від твоєї влади, неусипної уваги до мене,

твого світогляду, що підступно просякнув кожную мою клітину, кожную мить мого життя. Я хотіла збутися влади того, що розбурхав у мені собака, знайти міцне Ядро зневіри, що охопила мене і яку на початках я пов'язувала з моментом, який переживала — миттю завершення кохання.

Наприкінці фільму я вийшла з кіно, так і не знайшовши ані того міцного Ядра, ані відповіді на запитання: звідки взялася моя зневіра? Я просто бачила перед собою цю фразу: одного дня мене залишили. Причому це твердження не підкріплювалося жодним спогадом, нічим конкретним, хіба що усвідомленням того, що ти давно — дуже давно — чекаєш на мене на місці нашої зустрічі. Певно, вихилив вже два пива — як мінімум два — і пішов розлючений або смутний. Гадаю, таки розлючений — це тобі більше личить, саме таким я безліч разів тебе зустрічала, а тепер мені до твоєї люті байдуже. Отже, поки я прямувала до автівки, припаркованої у двохстах метрах від кінотеатру, то усвідомлювала відсутність спогадів, окрім припущень щодо твоєї зневіри. Починався дощ — прозорий дощик, який зробив світло від ліхтарів жовтішим, а фасади будинків — темнішими. І раптом, коли я збиралася хутко перетинати вулицю, спостерігаючи за миготінням якогось кумедного чоловічка, я відчула, як усередині мене також миготить світло, подібне до сигналу тривоги. Це світло набуло форми не спогаду, а одного факту, про який мені розповідала мати: після мого народження вона страждала через депресію і найняла голландську годувальницю на ім'я Ліве, що з безмежною відданістю взялася за мене. Коли Ліве довелося терміново залишити нас, щоби піклуватися про власного брата, який потрапив до аварії, мені було дев'ять місяців. Зненацька позбавлена годувальниці, я, хоч і була безпам'ятною дитинкою, все ж, якщо поміркувати, відчула себе покинутою — принаймні це був випадок, гідний уваги, особливо якщо зважити, що потім я вдало відтворювала його, розвинувши дивовижну здатність у

певний момент, не озираючись, залишати щось чи когось. «Необхідність — закон», — таким було одне з головних правил мого життя. Стосовно мене необхідність була не зовнішньою — скажімо, як для годувальниці необхідність квапитися до ліжка потерпілого брата, — а внутрішньою: скажімо, кінець якогось кохання. Щойно з'являються ознаки кінця, я відмовляюся тамувати спрагу з джерел, із яких щойно черпала втіху. Сплюю листи, позбавляюся фото, вимикаю телефон, щезаю з дому якомога на довше. На моїй землі ностальгії місця немає. Горе чарує мене натомість холодним голим краєвидом, у який я заходжу сама, не бажаючи журитися щодо своєї долі, повторюючи, що я обрала її сама — ця думка ніби повинна припалити будь-яку рану.

Я зробила вибір: покинути тебе. Ішлося про раціональне рішення, спричинене висотою хвиль, за яким — за моєю доброю звичкою — жалю не було. То чому ж я відчула шок, побачивши того пса? Чому одразу згадала тебе? Чому цей образ досі невпинно переслідує мене, а разом із ним (і саме це вбиває мене) спогади про твої руки, довгі пещені руки на моєму обличчі, про твій голос, глухуватий, що ніби от-от перескочить на інший регістр, бездоганний і недосяжний голос, який завжди здавався мені нашим — майстерною сумішшю наших голосів... чому?

Хтось колись залишив мене. І я шукала далі, за Ліве, за хворою матінкою, за дитинством — шукала і не знаходила. У чому я впевнена — так це в тому, що ніхто не пестив мене так, як ти, з такою ніжністю, вправністю, що виводила на моє обличчя суму почуттів усього тіла. Коли ти тримав моє обличчя в своїх руках — ти ніби тримав усе. Вклавши пальця мені до вуст, просунувши язика мені у вухо, ти відверто трахав мене — відтак, це було приголомшливіше аніж кохатись у ліжку. Цей «лицевий» (якщо так можна сказати) оргазм ми могли отримати будь-де — в авті, у глибині ресторану — не привертаючи уваги. Повільне, по-

таємне наближення до оргазму, «робота» над ним давала мені змогу гостро усвідомити все навкруги. Замість повернути мене до центру самої себе — як це зазвичай буває під час тілесних утіх — владні рухи моїм обличчям відкривали мене зовнішньому світові з такою різкістю, що я мало не впадала в екстаз. Якось, коли ми взялися одне до одного у автівці, тьмяно освітлена біла лоджія відділилася від одного з фасадів на площі і буквально підійшла до мене, ніби запрошуючи оселити в собі мій розумі — адже, коли ти торкався мого обличчя, розум довільно метушився в усі боки. Саме тоді, коли твої вуста притулилися до моїх повік, примусивши примружити очі, я відчула, як переносуюсь до вишуканої вітрини — світлі дерев'яні панелі приємно виблискували на тлі сірих меблів — і кілька хвилин палаю у м'якому світлі абажура.

А втім, сталося непорозуміння. Ти кілька разів повторював, що кохаєш мене дужче, ніж я кохаю тебе. Що я дозволяю собі кохати, що захищаю себе від надто сильних емоцій, а тим часом ти... завжди напоготові, завжди у трансі, сповнений сподівань і зневіри... Усе це правдою не було: я зрозуміла це, щойно на шосе побачила пса. Я — той пес, а ти — його господар. Я плакала через того пса. Яка дурня, Боже! Співчуття або спідка зневіри. Фундаментальні почуття маскують румовище. Хтось колись покинув мене. Кохання... Кохання завжди покидає вас — хай навіть на мить. Еге ж — воно покидає вас від початку, у момент найвищої втіхи! Навіть тоді, коли сонце пірнає в криниці, під чорною поверхнею вод завжди знайдеться покинутий пес.

Мені кортіло стиснути того пса в обіймах, вирвати його з пазурів смерті, прочитати в його очах вічну вдячність. І позбутися плями на все життя — опікуватися ним із властивою мені турботливістю. Щодня бути вірною псові — годуючи його, вигулюючи, пестячи, розмовляючи з ним упівголоса або гучно гукаючи, вимагаючи в нього

покори; і все це до смерті, поки сили не залишать тварину, що колись боролася за виживання на автостраді. Авжеж, я хотіла стати весталкою його відчаю, підтримувати у ньому вогонь, шанувати стражденне тіло і м'язи, що колись обов'язково зів'януть. І коли для пса прийде час смерті, саме я, притискаючи його до грудей, допоможу собаці перетнути поріг і довго плакатиму, достоту як плакала по нашому з тобою кохання: з невимовним і велетенським горем, що очистило мене своєю таїною.

Наприкінці фільму, коли спалахнуло світло, дехто із глядачів надто швидко підвівся і вийшов із застиглим поглядом. Решта лишилися на місцях — із червоними очима і приклавши хусточки до носів. А я вже не знала, на якому я світі, хто я така, чи сподобалася мені ця повчальна стрічка. Я й досі не можу второпати, обожнюю я чи ненавиджу спогад про наші міцно сплетені тіла.

Щодо тебе — я впевнена, твої справи йдуть добре. Учора я випадково зустріла тебе у крамниці пластинок. Ми випили разом кави. Ні, ми вже не кохаємо одне одного — це усвідомлений факт, ми з полегшенням визнали, що в цій історії поставлено крапку. І ти додав, що сподіваєшся побачитися ще раз — уже як найкращі друзі. «Ти мені дуже подобаєшся», — сказав ти, і це почуття (якщо це можна так назвати) нібито виправдовувало твоє бажання час від часу бачитися зі мною в майбутньому: ходити разом у кіно і разом випивати. Аби продовжувати затишок змови, досягнутої впродовж напруженої боротьби двох тіл, аби випробувати контакт, позбавлений небезпеки тіл, яким уже нічим поділитися одне з одним. Ну, щось таке.

Чи були ми щирі, чи ми просто грали заради форми — достоту, коли додають формулу ввічливості до і так майстерно складеного листа? Ніщо не заспокоїть ліпше ніж прекрасні почуття. У цьому плані наш розрив можна було назвати зразковим. У День Пса я не з'явилася на побачення, яке сама ж тобі і призначила. Наступного дня обмін ли-

стами вичерпав те, що залишалося від нашого спротиву, й у кількох млявих словах ми померли, так і не зустрівшись. Нарешті, вчора в кафе, впевнені у собі, господарі ситуації, ми розклали навколо себе похоронні вінки, оздоблені врочистими словами і бундючними зізнаннями у посмертній шанобі. «О, це було просто чудово!», «Ніхто не розуміє мене краще за тебе», «Треба зустрітися ще», «О, так! Чому б ні?». Нікчемні пластирі на пухирі... Хіба може один каліка розраховувати на іншого, не менш убогого?

Якби ти побачив того пса, то зрозумів би. Горлай доскоchu. Я — недосяжна, я — напівбожевільна, я скаженію від смутку і горя. Отакий спід. Зверхній бік — чітко зрозуміла, начебто нескладна операція, яку ми віднедавна нібито намагаємося повернути: замінити кохання на дружбу. Кумедна пересадка, їй-Богу! Скільки існують чоловіки і жінки — такого ще не бувало. Невже ми вважаємо себе піонерами, першопрохідцями, представниками нового людства? Учора ввечері у кафе, поки я по-дружньому відвертала від тебе вуста, по радіо транслювали нову гру: треба було освідчитися сміттевому баку. «О моє сміттячко, твої округлі форми... сп'яніння, що криється у твоїх неохопних боках...» І ти, оглушений моєю присутністю, саме тієї митті розвів для обіймів руки: вони ніби показували широту моїх стегон, а твої розчепірені пальці з такою пристрасстю збирали всі розміри мого тіла, що мені, яка сиділа навпроти, відділена пластиковим столиком і меню з різновидами морозива, здалося, буцімто там, у твоїх руках, тремтить прозорий двійник мого тіла, примара Великого Кохання. І ти мовив: «Знаєш... Ніхто, чуєш, ніхто тебе в мене не забере». Я відвертала вуста, груди стискалися, сльози я намагалася втримати, випалюючи цигарку за цигаркою — аж раптом у мені задрижало зрадницьке пищання, глас заперечення: «О Велике Кохання! Гробарю мого розуму, гумору, самого мого життя, Звалищу романтики, Смітнику вишуканий і намарний... Проклинаю тебе

навік!». Мені закортіло зненацька розплющити недопалок, розреготатись тобі в обличчя і замовити одне з цих морозив, з якого сповзатимуть рідкий шоколад і вершки, прикрашені маленькою іграшковою парасолькою.

МІЙ
РОБЕР

Уночі, незважаючи на біль у коліні, я стоїчно терпів безсоння. Еге ж, цей факт варто занотувати! Певно, завдячую цим павукові, що неподалік від ліжка ткав павутиння. Кілька тижнів тому, вдень гасаючи на ровері автострадою, а вночі шукаючи і не знаходячи сну, я пережив переляк. «Павук на стелі» — найінтимніша неунікна реалія мого існування, і мені було важко змиритися з присутністю тварюки із плоті і крові (якщо так можна назвати комаху, позбавлену соків і жиру). Я скаженів від павука — авжеж, скаженів! — хіба що депресія вже не вважається різновидом божевілля. Хай там як, а в певних проявах депресія подібна до павука, що тче свою павоть: поволі, час від часу відпочиваючи, щоб залози виробили удосталь ниток. А тут ідеться не про нитки — про грандіозну плутаницю слідів, яка хоч і теж зазнає періодів спокою, все ж неодмінно розкрилюється у справжню бурю. І щоденний кількогадинний лет автострадою із застосуванням усіх м'язів і сили волі не в змозі зцілити від недуги, що має такі симптоми: не знати, чого ти хочеш, куди прямуєш, як слід поводитися, прагнути розчавити думки, неначе шкідливу комаху, хотіти торкнутись землі, трави, бруку, свого взуття, довго жувати хліб, повністю відчуваючи його смак (хоча сам смак хліба вписується у коло умоглядних образів, і слово «смак» ніби в'їдається в мозок, а слово «хліб» ніби обвалює розум у тісті, мов величезну сосиску), не виходити з теплої ванни, бажаючи воду порятувати вас, подіяти на всі

пори вашого тіла, пити теплу і мильну воду, лизати мило, немов антидот, сподіваючись виблювати; а ще сказано мастурбувати, вигинаючи тіло як протизахисну духовному болю, випинаючи орган, що несе так звану «сексуальну» втіху (хоча коріння цієї втіхи у мозку, і коли програму перевантажено, насолоди просто не буде); а ще постійно думати, в що ти вбрався, що ти їси, чого торкаєшся, чим сереш — думати м'язами, щелепами, жовнами, сфінктерами, докладати думки усюди, де мозок безсилий, де контролювати їх неможливо, і виштовхувати їх на периферію тіла, викарбовуючи їх на власній шкірі.

У подібному стані з'ява звичайного павучка може вести вас із рівноваги.

Павук, що з'явився тієї ночі, був чарівний: вузьке, трохи видовжене тільце, тонесенькі довжелезні лапки, що ніжно, немовби зважуючи вагу, температуру і невидимий рух повітря, обмацували його і креслили обриси майбутнього павутиння з повагою і своєрідним знанням таємничих границь, яким переповнене саме життя (усе життя, включаючи й смерть). Від цього неквапного самотнього танцю, коли лапки мляво віддавалися на поталу тяжінню, залежав у далекій перспективі успіх усіх ловів. А у короткій перспективі ткалася невидима — та все ж реальна — нитка, адже час від часу павук зупинявся, підбирав під себе довгі лапки, немов піднімаючи рибальську сіть, потім розкидав їх круг себе і підгинав трохи вгору; вочевидь, без міцного єднання цієї звірюки зі стелею це було б неможливо.

Я припустив, що, отак повільно балансуючи, павук хотів встановити зв'язок з однією із ніжок ліжка, наблизитися до мого обличчя, а може — хтозна — і побігати ним. На мить у мене виникла спокуса нейтралізувати тварюку, убивши її або зачинивши в коробці. Та поміркувавши, я зрозумів, що це неможливо: тактику відступу павуки розраховують так само філігранно, як і решту своїх дротоходських маневрів. До того ж, ця особина була надто гарною — або

ж я роздивлявся її надто довго. Тож я вирішив зачекати, поспостерігати іще, намітивши не ворухитися, якщо обличчям відчую до смішного малу вагу істоти, бентежні пестоші її лапок. І я заснув під павутинням, забувши про ризик укусу, відчуваючи тільки біль у коліні й уявляючи, що павук згори заповзято провокував той біль — пульсуючи, ніби серце.

Коли ж я прокинувся вранці, павук завис точно над моїм обличчям. Варто було дихнути сильніше — і він гойднувся б, а може й упав би мені на чоло. Я побачив у цьому добрий знак: мені вдалося приручити чудовисько, яке, приваблене теплом голови, навмисно змінило точку розташування. Тепер я також почувався прив'язаним: невловиме ніби потрапило у тенета променів мого обличчя.

Здається, мені відомо, звідки це світло: у своєму коліні я відчував звіра — серце, що колотилось усередині рани. Пес поранив мене — точніше, ота його з'ява на автостраді. Я різко натиснув на гальма — і полетів із ровера. Того дня нагода померти постала для мене немовби щось звичне. Певно, це була найзручніша з нагод, якої я вже давно чекав. Та я не помер. Замість смерті отримав рану, що болісно ворухиться, мовби звір. І вперше за досить тривалий час я можу зібратися з думками.

Колись — до того, як у мене з'явився ровер — зібрати думки докупі здавалося нездійсненним завданням. Потім проблема знайшла вирішення у вигляді ровера, самотнього лету на ровері автострадою — неначе цілюще зілля від душевного розладу, корінням яке, на мою думку, сягає не так часу після звільнення з магазинчика «Привіт, фрукти!», як Дня народження Серджо, тобто кількома днями по тому. Саме тоді, повідомивши всіх про втрату роботи, я залишився без орієнтирів.

Та мить, коли я облаяв мадам Лупе — адміністраторку «Привіт, фруктів!» — стала найщасливішою у моєму житті. Без сумніву, саме це дало мені сил негайно підвести ризику

під чималим відрізком життя. Відрізком, що — відколи тато залишив мене — складався з більш-менш понадливих підробітків. Моє ж особисте життя зводилося до целібату, позначеного кількома зляганнями у закутках гей-клубів і саун. Жодного разу я не привів нікого до кімнати, яку знімав на сьомому поверсі хмарочоса у Північному кварталі Брюсселя; до мене потрапляв хіба хтось із друзів з психологічними негараздами — терпляче вислуховуючи їх і даючи їм ширі поради, я миттю ставив їх на ноги. Те, що траплялося потім, не заслуговувало на назву ані інтрижки, ані — тим паче — любовних стосунків. Примхи — не більше.

«Давно ж уже ви наливаєтесь жиром за мій рахунок!», — гаркнув я, озирнувши начальницю знизу вгору. Мадам Лупе — відвислі щоки, ноги зі здутими венами, боксерські лабети з пальчиками-сосисками, ніби списаними з дитячого малюнка — гладшала мало не щодня. Як не дивно, крамувала вона тільки фруктами — у корзинах, коробках і елегантних гірках, які я створював на замовлення з майстерністю, на мою нескромну думку неперевершеною. «Ви жлишень погляньте на себе! — додав я, кивнувши спершу на її пузо, а там і на писок. — Достоту груша, поставлена на яблуко! Авжеж, добірні великі фрукти, мадам Лупе, нічого не скажеш — але ж гнилі усередині! Гнилі, так, гнилі!» І з цими словами випорснув весь мій гнів, поки я свердлив адміністраторку поглядом, прикипівши до її кругленьких оченят, — поглядом, що за місяці приниження набув убивчої сили.

Усе почалося із зауважень щодо мого вбрання. Спочатку їй не сподобалися прикраси — ті, що їх майструвала Лаура: запинка із маленьким сапфіром, кручений срібний кульчик, ланцюжок, прикрашений розплющеними цвяхами. Потім настала черга індійської прозорої лляної сорочки, яку я носив на голе тіло. Можливо, Лупе просто були не до вподоби гомосексуали — або ж тільки такі, як

я, типові, прикметні, легко впізнавані. Гадаю, вона була б не проти присутності вусатого мачо у шкіряному одязі — на кшталт Серджо. І не засудила б променистий погляд Ігнація, його ранню плішину і вишуканий фірмовий костюм. Однак ні Ігнацій, ні Серджо не вміли робити із пляшки шампанського й фруктів — ананасів і ківі, інжиру і манго, хурми і гранатів, груш і бананів, яблук і винограду (залежно від сезону) — несамовитих або вишуканих гірок (залежно від клієнта й замовлення): для коханої жінки, на день секретаря, для холу готелю, у ложу для зірки, на весільний подарунок, на різдвяну оздобу... Ані Ігнацій, ані Серджо не відкопали б на ринках усі ці оригінальні предмети — плетені кошики, металеві ліхтарики, абажури, китайські вази, індонезійські шкатулки, мандоліну, мідний казанок, віяло зі справжнього пір'я, — що так дивували клієнтів і викликали стійке бажання повернутися ще. Зрештою, можливо, ні Ігнацій, ні Серджо також не розтопили б жорстоке серце мадам Лупе. Та в їхніх зручних робочих норках таких Лупе немає — а якщо навіть і є, то вони просто губляться в масі людей, заклопотаних створенням програм або модного одягу, у розплідниках ділків і знакомитих продавців, у яких (бо вони не вилазять з костюмів й краваток) про орієнтацію не питають.

Одяг був тільки приводом. Гадаю, насправді мадам Лупе дратувала моя зграбність, а головне — вміння давати лад фруктам. Відколи я з'явився в крамниці, обсяг продажів різко зріс, і обсяг тіла адміністраторки — як на диво — зростав паралельно. Вона була в тому віці, коли ілюзії зникають разом з густим волоссям. Авжеж, жінки також втрачають волосся, і на комірці чорної сукні мадам Лупе його завжди було удосталь; утім, я мав би сказати «чорних суконь», бо мені здавалося, що нестримне зростання ваги щодня вимагало нового розміру. Я ненавиджу потворність, не переношу її! Найпрекрасніші чоловіки у будь-якому місті, країні — ба на всій планеті! — гомосексуали, і так

повелося ще з греків, себто велося завжди. Наш погляд не звик до потворності і недбальства. Ми дбаємо про себе: виняток з цього правила мені не відомий — принаймні з-поміж моїх друзів таких немає. Хай там як, а мадам Лупе зневажала вроду так само, як я — страшків. Тож ми були приречені на сварку. І найгіршим — о, це засмучує мене і досі! — було те, що адміністраторка зберегла альбом, до якого вклеювала світлини моїх творінь. Певно, на нього вона досі ловить нових клієнтів, примушуючи думати, ніби мій наступник не менш геніальний, ніж я.

А втім, усе має кінець — навіть хист еквілібриста і міцніша за сталевий прут мораль. Дрібні тимчасові підробітки, роль хлопа, що завжди стане на ноги, чарівна здатність до нескінченного пристосування... Та одного дня, коли мадам Лупе викидає тебе, мов собаку, кортить відкритися друзям, оголитись нарешті, хоч раз, уголос сказати про халепу одразу, а не за кілька тижнів, коли вже зручно облаштувався на новому місці. І на дні народження Серджо, коли розлили аперитив, я не стримався. «Знаєте, а я нагримав на Лупе — і отримав таку насолоду!.. Лише уявіть, я їй сказав...» І всі зачаровано слухали мене з келихами в руках: досі я розтуляв вуста хіба щоби висміяти нескінченний шерег своїх попередніх начальників, посміятися за їхніми спинами — та щоб у мене знайшлися яйця відкрито напасти на одного з них, тим паче на Лупе, чий примітивний садизм я імітував бездоганно!.. Я апетитно всотував несподівану повагу до себе — вона компенсувала десятки інших вечірок, коли я манірівся перед людьми; тож, ніби додаючи приписку до заповіту, я зауважив: «І миттю зостався без роботи...». Усмішки стривожено залякли, а я вів собі далі: «...на що, щиро кажучи, мені плювати!». Що ж, нічого нового у цьому не було, і я відчув, що розмови потечуть, як завжди — та зненацька із моїх вуст квапливо пролунала фраза, і поки я

встиг збагнути, що сталося, затремтіла у колі гостей, мов викинута з акваріума рибка: «Більше я не шукатиму. Годі цих змін! Досить подавати резюме, щоразу перекресне залежно від посади!». Звісно, потім я розповів те, про що завжди мовчав: про загальний контекст моєї особистої катастрофи, зазначивши, що слід обов'язково зважати на те, що два роки тому батько вигнав мене з дому; а якщо точніше, то він сказав: «Або ти живеш нормально, як всі, або забирайся і не повертайся ніколи!». — «Нормально, як всі — це означає успішно складати іспити, мати роботу, подружку, потім одружитись і розплодити дітей — розумієте?», — провокативним тоном пояснював я Серджо й іншим друзям. Хтось засміявся, решта були збентежені. Лаура співчутливо нахилилася до мене: «Слухай, Філе, а ти ж ніколи мені про батька не казав...». — «Люба моя Лауро, — сказав я, — якщо я ніколи не розповідаю про себе, це не означає, що в мене немає проблем, як у решти людей». Я обвів їх очима й продовжив: «Коли тебе викидають із дому, без грошей на навчання, еге ж, майже голого, так триває і далі, не завершується ніколи, варто раз зійти з рейок — і це назавжди, і не варто сподіватися, що хтось знову поставить вас на них, — ні, ви обов'язково натрапите на мадам Лупе або на людей, які через певний час збайдужіють до вас. Взяти хоч вас — хіба я вам потрібний? Та й мені не потрібний ніхто! Ніхто!». Приголомшені друзі не відводили від мене очей. Що вони могли? Я ж бо нікого не потребував! Я це кілька разів повторив, і навіть Лаура оніміла й заклала — Лаура, яка зазвичай ніжно торкалася моєї щоки чи гладила по волоссю, коли їй здавалося, що мені це треба. Їхньої дружби було достатньо, аби я публічно зізнався в тому, що мене звільнено і що я вже давно став у своїй родині паршивою вівцею. До того моменту вони вірили в мене, вірили, що я завжди знайду вихід, що раз-у-раз ставатиму на ноги, не зважаючи ні на

що... Але тоді, у квартирі Серджо, їхнє безсилля обпекло мене. Я ж на них ніколи не тиснув, ніколи не нав'язував своїх гризот — натомість був тим, кому можна довіритись удень і вночі. І коли настала моя черга — не залишилося нікого. Що ж, це було природно. Роками я рятував своє життя через інших, тамуючи чужі рани — а насправді всією вагою свого співчуття тиснув на друзів. Моя відкритість вже стала прислів'ям — але насправді була криком відчаю, подарунком у яскравій упаковці, що його ніхто не насмілювався розгорнути і який віддавав безнадією. І коли безнадія заповнила вітальню Серджо, коли я тихо і скромно розчахнув душу і всі побачили там усередині плоть, що тремтіла, посічена шрамами, — мовчання друзів було мені виразом. Люди, яких я вважав близькими, насправді були ними випадково, неодноразово довівши свою шляхетність, готовність прийти на допомогу; відчував, що я для них особливий, не просто здібний декоратор, не лише цап-відбувайло для мадам Лупе й інших рабовласників, які підступно називали себе працедавцями. Ігнацій і Серджо, що мали стабільне життя і розкішний триб, не мали ані часу, ані бажання на співчуття; Лаура також співчувала лише через пересит — коли запаморочення від успіху її творів загрожувало до смерті здушити її чи роздути в ній кулю пихи, що спаплюжила б її ніжний образ. Тож, цікавлячись мною, вона очищалась турботою, усмішкою — і з полегшенням відчувала, що це опускає її униз, до звичайних смертних. Ось що я збагнув тоді, на святі у Серджо. Мене осяяла думка: відтепер я нікому не допомагатиму — і на безсилля друзів відповідатиму своїм безсиллям!

Пес теж не мав на кого розраховувати. Та пам'ятаю, що нас зібралось із півдюжини — тих, хто хотіли його врятувати. Криками, жестами, стривоженим перешіптуванням край автостради ми щосили демонстрували своє безмежне — мов саме небо — безсилля. Були там дві жінки — пер-

ша вирішила не виходити з авта, а її приятелька-гладуха була дуже збентежена — і двоє чоловіків: дядько у чорному светрі і низенький далекобійник, що зістрибнув зі своєї фури і махав автівкам, щоб зупинялися. Гадаю, була там ще якась жінка, але на неї я не звернув уваги. Найбільше в пам'яті закарбувався далекобійник — перший, кого я побачив, як впав. Спочатку мені здалося, що він повертає увагу до мене, бо я досить довго лежав на землі, не в змозі перебороти біль у коліні. Та насправді — як і кожен із тих, хто зупинився, — він помітив собаку.

Чому ж я упав? Чи — радше — яка загадкова сила притягнула мій погляд ліворуч, до пса, що мчав уздовж насипу посередині автостради? Адже між нами досі нещадно гуділи авто. Зазвичай я дивлюся просто перед собою. Тому зробив висновок, що вже був готовий побачити пса, повернути до нього погляд, руки й кермо, спровокувавши неочікуване болісне падіння. Напевно, під час попередніх поїздок я, не усвідомлюючи цього, досягнув дна зневіри, що супроводжувалось погіршенням стану мого психічного здоров'я. Після дня народження Серджо, заявивши, що втратив роботу, я скочив на ровер і кинувся на автостраду. Еге ж, того ж таки вечора, хмеліючи від свободи і насиченого дощем повітря — і щовечора після того. Спершу я катався вночі, тримаючись правого краю, на смузі для термінової зупинки, призначеної для автомобілів «швидкої» і тих, хто зламався. Я мчав так, як зазвичай п'ють або накачують себе наркотою: очікуючи моменту, коли сп'яніння від надходження кисню у кров поєднається з гуркотом автівок і я впаду у непевний стан, коли кайф набирає подоби однорідного плаского сірого шляху; цей гостинець мав витіснити скажений вир похмурих думок — просто його усунути! Звикнувши, я став потроху ухилитись ліворуч, наближаючись до автівок, що тепер майже торкались мене, відчайдушно сигналячи, але швидкість залишала

їхні скиглення далеко позаду. Пізніше я вирішив кататись удень, аби мене бачили — а може й арештовували б, хто-зна; а у випадку рецидиву — бо я впертий, і рецидив річ цілком реальна — мене штрафувала б поліція, викликали б у суд, соромили б перед людьми. Цей додатковий ризик перетворив мої цілющі пригоди мало не на політичний маніфест, на виклик владі, які дозволили зведення автострад, знищивши стежки, зручні для прогулянок ровером і пахучі алеї з дерев і живоплоту, забруднивши повітря, звівши на пси спілкування — кожен тепер був замкнений у власній коробочці на колесах, яка ліпше, ніж будь-який інший витвір нинішніх технологій, наслідує форму труни. Цим автотрунам я протиставляв ніжне порипування ровера, змашений олією рух його м'язів, прозорість розуму, прив'язаного до чіткої прямої лінії, куди не мали права заїжджати автівки — лінії ризику, що тягнулась уздовж загального, всім дозволеного шляху.

У Серджо я заявив, що відчув насолоду, облаявши адміністраторку «Привіт, фруктів!». І коли того ж вечора стрибнув на ровер і гайнув на автостраду, я був упевнений, що насолода триватиме далі. Насправді ж, несподівано залишивши друзів, я покинув товариство людей, які мали роботу й причину, аби зібратись і повеселитися. І, тиснувши на педалі, самотній уночі, я реготав — атож, реготав, уявляючи їхні скорбні коментарі і легкий сором, легший за піт, який змивався ввечері під душем. Невдовзі — вже наступного дня — осідлавши ровер, я зрозумів, що не зможу потішатися самотужки, не в силах кинути людям в обличчя свою зверхню зневагу. Крутити педалі — нелегка праця, подібна до скаженого творення чогось усередині мене, чогось безформного, зухвалого і водночас крихкого — мов моремур серед розбурханих хвиль. Але твориться це на сірому тлі шосейної смути — немає ні моря, ні явної небезпеки — то нащо крутити, заради кого?! Нині мені здається,

що я сів на ровер, аби не вбити себе, тобто усвідомивши свою слабкість, — і метою пригоди було якнайдовше тиснути на педалі, з неможливістю, достатньою, аби навіть думка про самогубство зeszла! Та щойно відчувши себе урятованим, я побачив собаку — і перед очима постали добровільні перегони не на життя, а на смерть. Тієї ж миті я поточився.

Більше на ровер я не сідав. Рана поволі затягувалась. Учора відпав струпик, а по краях побрижилась шкіра — ніби невидима нитка стягнула її навколо щілини з відкритою пурпуровою плоттю, що нагадувала відкрите портмоне. Шрам не зникатиме довго — можливо, збережеться аж до смерті, а померти я хочу років у вісімдесят, як і всі. Як і всі, я щодня гнатиму від себе думку про смерть. Скоро переконуватиму себе, що мої лиха — ніщо порівняно з негараздами безробітних мого віку. А може, вони — ці біди — незрівнянно більші... Оскаженілий пес, що мчить, достоту один із тих механічних зайців, яких пускають перед зграєю гончих. Різниця у тому, що гончих немає, ніхто його не переслідував, ніхто не цікавився ним... І для нас — ще молодих, здорових, розкішних, наділених досить високим ай-кью — не так вже й погано мчати щодуху без переслідувачів, не відчуваючи, що тебе хтось шукає, що до тебе байдуже всім, навіть найкращим друзям. То куди ж ми несемося?! Й навіщо? У жодній із автівок, що їх мгутній і байдужий діловий Гольфстрім щодня кудись рухає, для нас не знаходиться місця. Кому, скажіть, захочеться зупинитися заради вочевидь пропащої справи?

Учора до мене навідалася Лаура. Каже, що я досі тягну за собою осуд батька, а у широкому сенсі — тягар Заходу, що його в пам'ять про греків звуть «демократичним», хоча він і досі намагається витіснити з лав суспільства гомосексуалів. «Але навіщо засмучуватися через його реакцію? — вмовляла Лаура. — Чому б, навпаки, не порадіти їй, не

побачити в ній поштовх до самостійного розвитку — і не побудувати просто під носами і бородами усіх цих тоскних резонерів своє суспільство, хай і на маргінесі, але подібне до сім'ї?» Саме такий світик легкодухих фантазерів збирався у Серджо. «Повертайся, Філе, не гай часу — повертайся до нас!» Лаура замовкла і почепила мені на шию ланцюжок, прикрашений вісьмома розплющеними цвяхами, що утворювали зірку і в центрі яких сяяв опál. Мереживо, подібне до павучка...

Коли мені виповнилося дванадцять, ми з Ніко — а йому тоді вже було шістнадцять — влаштували засідку на козуль. Ніко був значно старшим, рославим і сухоребрим; у профіль він вже тоді скидався на хижого птаха — але його сміх, легкий іронічний сміх одразу руйнував цей образ; і хоча ці два прикметники видаються мені надто банальними для опису сміху Ніко, все ж я переконана, що саме звичайні заяложені слова вживають, коли не можна пригадати, як точно лунав голос або інтонація чи який вираз був на обличчі. Мені хочеться думати, що Ніко весь час мене до чогось примушував. Сміятися. Плентатися за ним у лісі. Збирати мертвих качок і зайців і міцно тримати скривавлені тушки, відчуваючи їхню вагу.

Мені кортіло побачити, як конає козуля. Щойно ми облаштувалися у своєму спостережному пункті на великій сосні, як зі смужки лісу в напрямку вільного простору перед нами з'явилась козуля. Травиця там колосилася густо — однак козуля не нахилилася до землі, щоби трошки щипнути. Вона прямувала до нас, аж раптом різко зупинилась усього за кілька метрах і зирнула в наш бік. То була доросла тварина з літньою рудою шерстю і подібними на два ножі ріжками. «Чудова здобич», — зі смутком подумала я і обернулася, щоб бачити погляд козулі тільки в очах Ніко. А він, поклавши приклад рушниці на опертя нашої вежки, непорушно вдивлявся в тварину. Мені коштувало неймовірних зусиль, щоб не закричати, не заплескати у

долоні, не відстрашити смерть. Сперта тиша нагадувала кулю у зарядженій рушниці. Деся верескнув птах, і козуля граційно повела шиєю, а потім повільно, так і не щипнувши ані травинки, стрибнула в бік лісу. Тварина сховалась у затінку.

«Не зміг натиснути на гачок», — зізнався Ніко, глянувши на мене із замилюванням і бентежним відчуттям провини. І тоді я зрозуміла, що мої непорушність і мовчання не прирекли, а врятували козулю. Бо якби я зробила хоч один рух, якби крикнула — втеча її неодмінно викликала б відповідний рефлекс мисливця. Я заслужила повагу улюбленого кузена — і втратила нагоду зазирнути в очі смерті.

Коли Анна вискнула, що край автостради жене самотній собака, я миттю відчула жахливу вагу у руках — мапа, яку я тривала перед собою, ніби перетворилася на скривавлену здобич. У пам'яті одразу сплили Ніко й вага його тіла, коли я востаннє притуляла його до себе...

Анна зупинилася на узбіччі. «Врятуймо його!», — гукнула вона з екзальтованістю, звичною для рідкісних митей, коли вона виходить зі ступору. Анна хутко вилізла із автівки, а я не ворушилась, і ми заклакми — вона назовні, я усередині, — виглядаючи того пса. Але він зник. Я відчинила дверцята і крикнула, що немає ради — саме цей вислів часто використовував Ніко: «Бач, нема на те ради...». Не думаю, що він висловлювався так до нашого весілля — бо як тоді пояснити, що він не стрілив в козулю? Ні, він казав так уже наприкінці життя, коли рак відібрав усі його сили. Почули ми це від нього і того дня, коли він ослабнув так, що навіть склянку до вуст піднести не міг. Саме тоді я побачила, що моя мужність зникає, як вода у сухій землі. Від неї просто не залишилося нічого! Тож я сіла поруч із ним і попросила думати про Ядро сили, яку він носив у собі — незнищенне Ядро, у яке ми двоє вірили більше, ніж в Бога або Диявола. Чесно кажучи, вже кілька років ми вірили тільки в цей життєдайний безликий запал

з усіма належними з'явами й емоційними ускладненнями, у щось, чия чиста енергія була безмежно більша за надто тісні категорії добра і зла. Жити залежно від цього Ядра було дуже просто — це відключало почуття провини; у більшості людей іде ціле життя на те, щоби цього досягнути, — і часом вони досягають. Нам із Ніко знадобилося півжиття — без сумніву, через рак. Авжеж, саме рак став нашим спільником, дозволив такий абсурд, як вірність у шлюбі — адже кожен із нас, знаючи, що спільний час швидко стече, вже не намагався підтримувати кохання мізерними засобами, якими насичені довідники із сімейної психології; це завдання перебрала на себе хвороба — саме вона, керуючи нашими рухами, розкладом, задумами, дала змогу уникнути шаленої гонитви за щастям і занурення в нього. Ми зростали на чорному тлі — тож життя залишало нам розмаїття барв. Розфарбоване — отже, успішне. Моє життя мало колір щік Ніко, коли він прокидався посеред ночі, колір оптимістичних плакатів у коридорі лікарні, коли я чекала на завершення сеансу хіміотерапії, колір згадки про те, як, спостерігаючи за розвитком недуги, я відчувала катастрофічне скорочення відведеного нам часу. Минуле, навпаки, мінилося різними барвами, і я не раз у гіркі хвилини згадувала помилювану нами козулю, вінець на її голові і сонце на її лискучих боках. Я почувалася надзвичайною жінкою — не через здатність на самозречення, ні, через свободу, яку матеріальні труднощі домішували до моїх суджень, пам'яті і думок. Обов'язки зводилися до невпинного лікування, до прагнення скидатися гідно ззовні, аби убезпечити себе від вторгнення чужаків: достатньо було тільки хвороби, щоби заповнити потрібну для сімейної ідилії квоту упорядкованості і вагомості. З Ніко все решта перетворювалося на суцільну свободу — у радощах, гніві, гіркоті й надії, залежно від дня. Кожна емоція мала свій чистий колір — не ту тьмяну

масть, що її вічне прагнення рівноваги надає найменшому запалові у звичайних подружжях.

Я сіла побіля Ніко, аж раптом побачила, як його безсила рука упала, не дотягнувшись до склянки; тоді я сказала: «Ніко, коханий, будь ласка, зосередься на Ядрі... Адже воно ще живе, хоч ти вже й не хочеш розмовляти... Поворухися трошки — і я побачу, що ти зрозумів». Я тримала його за руку і чекала, що він стисне її — так Ніко підтвердив би свою віру, на якій усі ці болісні місяці трималася наша мужність. Його рука не ворухилася — вона ніби померла в моїй долоні. Однак Ніко заговорив — звернувся до мене глухим стомленим голосом, повільно вгризаючись у мій замріяний ідеалізм: «Кохана... коли вже не можеш... піднести склянку до вуст... то нема чого вірити... у Ядро...». Мовив — і заплющив очі. Потім розплющив їх, проте вже не дивився на мене — Ніко неначе байдуже розглядав відблиски сонця на шторах; здавалося, якась думка заважає йому, заплутавшись десь у густих зморшках втоми. І він мовив: «Нема на те ради...».

Тієї ночі мені наснилося, як він стоїть на березі річки — а я на протилежному. Я через річку гукнула: «Ніко!». І він поглянув на мене так само дивно, як і тоді, коли мовив «Нема на те ради...» І погляд його пройшов крізь мене, наче я була зовсім прозора.

Усе, що я робила потім — тобто відколи Ніко помер або відколи його погляд збайдужів остаточно (бо помер він лише через два дні), — робила, аби звести нанівець проміжок в часі, коли Ядро раптом зникло, залишивши мене наодинці з промовкою «Нема на те ради...» Я не замикалася ні на статусі удови, ні на існуванні Анни — я не тиснула на неї вагою матері-одиначки, всіма забутої жінки. Так, саме забутої, залишеної. І в першу чергу чоловіком. Жінки, яка гнівилася на нього за те, що залишив її сам-на-сам із рахунками, які слід було сплачувати, запобіжниками, що їх треба міняти, дитиною, яка потребувала виховання, і

рішеннями, що необхідно було приймати. А найбільше вона гнівилася на спогад про той дуже короткий момент, коли світло в очах Ніко згасло. Я мала взяти десь сили, якось заповнити — посмертно і остаточно — проміжок часу, коли віра залишила нас.

Тож я вирішила стати корисною. Запропонувала свої послуги Асоціації удів. Виконувала там обов'язки секретарки, брала участь у підготовці «Бюлетеня пожиття», навідувалася до самотніх жінок і допомагала їм не заблукати в адміністративних і побутових нетрях нового статусу, намагалася підбадьорити їх. Серед іншого вчилася поратися в будинку, піклуватися про сад, вести банківські рахунки й організовувати свій день так, як (вважається) може лише чоловік. Лише не могла примусити себе водити автівку Ніко — досі не розумію чому. Невдовзі у мене з'явилося власне авто — але й до сьогодні кермує ним Анна. А втім, вона нечасто мене возить, бо кварталом я пересуваюся переважно пішки, а коли треба далі — то на метро. Закупки я зазвичай сполучаю з візитами. У День пса ми з Анною їхали до вдови, чий чоловік загинув у автокатастрофі, а за одним разом хотіли подивитися новий «Садовий центр», зведений на 4-му виїзді з автостради.

На мою думку, пес, якого Анна змалювала таким жалюгідним, колись теж був комусь потрібний. Коли треба було, він гавкав, охороняв вхідні двері, створював ілюзію добробуту й захисту — чи, навпаки, надто вразливий, схильний до пестошів пес заповнив лакуну в житті його власника. Ніко помер — і я мала змінитися: перетворитися на когось корисного. Завдяки Асоціації удів і клопотам по господарству, позбавленому чоловіка, це було не так уже й складно. Мене наводили за приклад! Насправді ж я намагалася утекти. Тікала від Анни, від її внутрішньої порожнечі. А вона їла все більше. Жерла, мов навіжена! За кілька місяців набрала вісім кілограмів.

Варто було набратися сміливості, взятися за Анну, схопити її за руку, обійняти, допомогти. Однак Анна мені такої нагоди не давала. Ще дитиною, коли я підносила до її ротика ложечку, вона прагнула їсти сама, без мене, із пожадливістю, єдиною метою якої був харч. А коли ми гралися разом, її захоплювала лише гра, моя ж присутність була інструментом, завдяки якому Анна задовольняла бажання вигравати і захват від програшу. І якби довелося шукати (згідно з не вартими довіри гіпотезами альтернативної медицини) психічну причину раку Ніко — щось на кшталт утрати рівноваги в родинному мікрокосмі, — то я була б схильна назвати передчасну і страхітливую автономію цієї дитини або ж мою нездатність годувати її груддю ще від народження.

У всіх жінок є молоко. Усі жінки можуть годувати груддю. Достатньо трохи терпіння й любові. Ні, я не шукаю собі виправдання — так само, як тоді лікарі і медсестри не шукали причину, — чого це раптом у мене не виявилось ані краплини терпіння й любові і молоко не йшло. Однак у мене було таке велике бажання! Бажання зробити все правильно, стати доброю матір'ю — або хоча б просто матір'ю. Бажання подарувати світові новий доказ глибоко природного походження любові. Якби Анна народилась інвалідом, виконати це завдання було б простіше. Слабких природно любити; для мене було природно ходити за Ніко, а після його смерті вислуховувати удів і давати поради. Однак Анна народжувалася дванадцять годин, Анна виснажила, розірвала мене, прирекла на лежання на весь час перебування у пологовому будинку, на зверхні коментарі медсестер, які силували мене сісти, щоб я поїла, які вимагали, аби я давала раду із сечовим міхуром; Анна залишила в мені вирви, не вичавивши з мене ані краплини; Анна позбавила мене бажання ще раз давати життя. Крім того, вона виявилася міцною. Ця гарна вересклива дитина зі страхітливою швидкістю випорожнювала

пляшечки і ніч вважала за день. Пізніше дівчинкою вона відмовлялася залишати шкільне подвір'я, коли я приходила о четвертій. Не хотіла, щоб я була на врученні табелів і на шкільних виставах, де вона грала головні ролі. Ніколи не розповідала мені про свій день, забувала всміхнутись уранці і поцілувати увечері. Приховувала від мене свої негаразди. «Якби я відкрилася, ти хвилювалася б». Навіть моя турбота була для неї нестерпною. Гадаю, любила вона лише Ніко. І відкривала себе тільки йому. Мої ласки, мої слова стікали з неї, наче вода з качинового пір'я. Та коли я побачила, як вона зі щасливою усмішкою тулиться до Ніко, гортаючи книжку або дивлячись телевизор, то зрозуміла, що сильною (або, радше, погордливою) вона була виключно щодо мене. І що зворотнім боком світу для неї були слабкість і турботливість її батька.

Того дня, коли Анна помітила пса, я зауважила край шляху і понад мапою, яку тримала перед собою, лише деревце — вишукане, ажурне, що ніби зверталося до мене з насипу в центрі шосе. Одне з тих весняних див, що розквітають задовго до того, як інші дерева почнуть розпускати листя. Виходити з автівки я не хотіла — просто милувалася хмаринкою білих квітів, що зникали щоразу, як повз пролітало авто, і знову, щоразу з'являлися неушкодженими. Навколо себе я відчувала збудженість людей, що зупинялися через пса. Я не належала до цієї групи, та все ж їхня присутність ніби огортала мене хмаринкою світлих пелюсток. Коли Ніко лягав до лікарні на хіміотерапію, а я мусила терпеливо чекати у коридорі, то роззиралась і помічала, як між людьми твориться плетиво взаємин. Спостерігала за їхніми жестами, вслухалась у їхні слова так, як дивляться в зоряне небо у серпні — далекі і при цьому такі неймовірно близькі зорі кидають сяйво на драми, що кояться на землі. І я казала собі: якщо у коридорі лікарні щось станеться, то всі об'єднуються, стануть братами і сестрами. Тоді слово

«Ніко» зблисне, наче зірка — мертва холодна планета, що, як не дивно, сяє і заспокоює людські душі.

Пригадую, про що подумала, коли вже вдома трагедія зненацька вбралася в личину мертвого Ніко: хто ж тепер мене розсмішить?! «Точно не Анна, — безмежно зневірена, мовила я, — це ж просто безсиле дитя жіночого роду». І ця думка, напевно, лягла в основу її обжерства — так, ніби їй постійно кортіло заповнити місце, яким вона колись сміялася разом із Ніко, співала з ним одну із тих дивних пісень, що їх вони вигадували разом. Анна завжди була дуже дивною. Я так хотіла, щоби вона взяла шлюб, щоби хтось піклувався про неї і її надмірні кілограми, наглядав за нею і всіма її таємницями. Атож — хтось мав полюбити її так, як Ніко любив мене, і звільнити мене від неї.

Часом я майже впевнена, що Анна без мене жила б щасливіше — що якби померла я, то вона зажила б по-справжньому. Цю думку я виношую вже давно — можливо, відколи Анна впала мені меж ніг, а то й раніше, коли плавала у животі. Моє ж молоко відмовлялося текти для неї. Так само слова і жести. Треба було знайти спосіб померти в її очах, зникнути раз і назавжди. Можливо, того дня — Дня пса — там, на автостраді, я так і зробила, коли сказала: «Нема на те ради». Якщо подумати, то сказати треба було саме це, та й вона мала почути це, щоб показати своє справжнє обличчя: завзятої дівчини, що забуває про матір, кваплячись допомогти покинутій тваринці. О, як вона подивилася на мене! Там, у недосяжних мені небесах, їй, напевно, явився батько. Від мене ж він ховається, невидимий, закритий шерогою панн у жалобі.

О, всі ці нудні удовиці! Своїми бідами вони обмінювались у теплій матриці Асоціації, хоча достатньо було б придивитися до роботи сантехніка й електрика, самім потурбувати банкіра і чорнороба, що копав їм грядки. Атож, достатньо було одного: змужніти. Та для них це було занадто, вони воліли віддати будинки в руки найманих

робітників, залишати рахунки несплаченими, не зважати на безлад у квітнику — тільки би чийсь голос обпинав їхню самотність, чиясь рука заколисувала їхні страхи. Чи є в цьому краю недієздатних хоч одна жінка, що, як і я, ногою пне в землю лопату, рукою ж вмикає двигун, жінка, здатна при цьому весь день залишатися гарною — ні для кого, тільки для себе? Чи є в цілому всесвіті хоч одна істота — байдуже, тварина, людина — з якою я могла б розділити своє Ядро так, як ділять навпіл свіжий інжир? Господь — це інжир, чом би й ні! Пригадую, як одного разу цим чорним від сонця плодом, таким білим і соковитим всередині ще на початку нашого шлюбу у ресторані почастиував мене Ніко. Йому життя давалося краще за мене. Завжди замовляв щось екзотичне, тішився, коли ділився звичайним фруктом. До речі, Ніко не зважав на чужі незгоди, відвертався від лінивих, похнюплених, ущипливих і холеричних. Весь час прагнув тішитися ще більше і радіти разом зі мною. Це мораль сильних, відважних, хто інстинктивно відає свою долю. Його життю судилося бути недовгим, але насиченим — гадаю, він про це знав, чи принаймні щось у ньому це передчувало. Еге ж, Ядро! Він стоїть перед моїми очима. Унікальний, рідкісний плід, з ніжним сім'ям, пахучою м'якоттю, чорний зовні і білий всередині. Він повністю опинився б у мене в роті — якби тільки я припинила базікати з жінками, які (радше за звичкою, ніж через горе) відмовляються від благодаті егоїзму і важкої праці, коли слід забруднити руки. До дідька їх — усіх тих, кому доведеться звернутися до мене, які скиглитимуть, мов діти, мовби покинуті тваринки! Досить мені вже бути втіленням мудрощів, жінкою, на силу і досвід якої сподіваються! Віддавшись на волю сирен хандри, вигадую собі нову роль — новачки, хмурнішаю і порожнію. Таким чином втрачаю Ніко, втрачаю згадку про його сміх і загадкову силу, якою він напував Анну.

Анна... Плід роздувся, йому стало тісно під шкіркою, він ніби жадібно пив вуста, що його їли. Маленька чорно-біла душа, що болісно прокидалася. У День Пса я помітила квіти на деревцях там, де вона бачила ошалілого звіра. Анно, дитинко моя, другий бік всесвіту!

Перш ніж я приєднаюся до Ніко, мені будуть даровані дні самоти — і багато прекрасних дерев. Тож мій погляд матиме куди летіти. Можливо, в мить смерті я знову побачу козулю у світанкових променях. Та навіть якщо козуля не повернеться, я — я точно змінилася! Пес, якого я не помітила, перетнув мій шлях — і відтоді я нарешті почуваюся матір'ю: я народила Анну, відвернувшись від неї! Своєю відмовою подивитися на пса я повернула їй владу. Відтепер вона може жити сама. Бо все в мені постає і горлає: «Нема на те ради!».

Я сказала мамі, що бачила пса, який мчав уздовж автостради. Я сказала: «О, диви, загублений пес! Певно, скажений! Мамо!». Відреагувала вона не одразу — дивилася на мапу, аби бачити, де з'їхати з автостради, щоби потрапити до нового «Садового центру» чи — хтозна — чергової вдови. Я пригальмувала і зупинила «Ауді» — авжеж, стареньку татову «Ауді» — на узбіччі. Коли я вийшла, пес уже зник, а повз із шаленою швидкістю в три ряди мчали автівки, і я подумала, що день цей несе нам загрозу. Серце шалено билось — так буває, коли я переїм; ще до того, як помітила пса, уявляла, як біжу за нашим авто і не відстаю, біжу до виснаження і миттю худну від бігу. Це єдине, про що я думаю, коли сиджу разом із мамою в «Ауді»: як схуднути?! І я бачу, як біжу, біжу до виснаження, біжу на смерть. Ясна річ, я уявляю, що більше нічого не їм — та коли на думку спадає наступний обід, стікаю слиною і обіцяю собі щипнути всього потроху, скуштувати мінімум, однак це марно: варто мені скуштувати шматочок — і я з'їдаю усе; щойно почавши, зупинитись не можу. І я кажу собі: «Усе пропало, мені це ніколи не вдасться»; — і, краєм ока зиркаючи на маму, що мляво подзьобує страви, милуючись собою у велике дзеркало за столом, я продовжую їсти. Коли ми сідаємо за стіл, мама завжди намагається посадити мене спиною до дзеркала — а може, хтозна, це я сама раз і назавжди обрала це місце, бо відображатися в ньому мені не до душі. Смакуючи, ми майже не розмовляємо, однак

мама на мене навіть не дивиться, ніколи не дивиться; ні, їй кортить уловити себе у дзеркалі, тож її погляд лине ліворуч, повз мене, або праворуч, і вона поправляє зачіску або легенько підморгує, ніби хоче перевірити... до речі, що саме? Що насправду вродлива? О, це не про неї — інакше чоловіки осадили би наш будинок! Ні, вона просто хоче упевнитися, що досі жива, що житиме ще певний час.

А мені нема чого перевіряти. Тому я їм. Мені тьмариться перед очима, варто переступити чітко означену межу — півкартоплини, трохи спаржі, малесенький шматочок м'яся, авжеж, без соусу! І я беру все, беру, не зупиняючись, накладаю собі до тарілки чотири–п'ять разів. Коли підводжуся, відламую від плитки шоколаду в шухляді — так, аби мама не бачила, — а потім беру ще і ще, часом з'їдаю всю плитку! І тоді думки зникають, лише серце, поки я їм, колотиться-шаленіє, ніби змушене докладати неймовірних зусиль. Я кажу собі, що все одно вже нічого не вдієш, тож намащую маслом окрасць, кладу зверху сир — і запихаю собі у пашеку; потім беру кусень торта — атож, вона продовжує пекти торти так, ніби тато і досі з нами!..

І весь час мене мучить бажання схуднути, а коли сідаю за кермо «Ауді» — бігти поруч з машиною. Звісно, той пес мусить бути худезним — покинутий пес, що ніяк не зупиниться. Усім на нього начхати, мамі також. «Не звертай уваги, — сказала вона. — Нема на те ради». І зирнула на мене; певно, вигляд я мала дивний — червоні очі, стиснуті міцно щелепи; так буває щоразу, коли мушу боротися з нею і заздалегідь знаю, що вона візьме гору. «Можна подумати, ти й справді сподіваєшся урятувати того собаку!», — заявила вона глузливо; а може, вона й справді сміялася, від щирого серця, однак її веселощі були сиротливі, вона їх ні з ким не ділила, ніби не бачила, що я була не на її боці — і все ж я теж намагалася вдавати радість, хоч і залишалася відстороненою. Край автостради стояв телефонний апарат — гадаю, варто було комусь подзвонити щодо собаки,

і я вголос сказала про це. Пояснила, що слід не допустити, щоби пес спричинив аварію — і доклала зусиль, яскраво змальовуючи можливу трагедію. Та щойно я заговорила, вдалась у важливі для мене деталі, як на обличчі мами з'явився вираз глибокої нудьги або страждання — і мені здалося, що я досить незграбно змальовую ситуацію, що переконати її ніколи не вдасться, що суть зводиться до нікому не цікавої бідолашної тваринки. Мама вважає, що ради на те немає — так і сказала. Вона не думає, що варто дзвонити і викликати допомогу ні псові, ні мені (мене могли б забрати і примусити худнути, поки не стане запізно і моє серце не вистрибне з грудей, а живіт не провалиться усередину). Не знаю, як вдавалося мамі триматися у формі — себто бути худою, жвавою і завжди готовою прислужитися іншим. Якби я захворіла, як тато колись, то була б негайно оточена турботою. Та я тільки гладшала — і все. Життя цього псюри значно простіше за татове, ще коли тато був живий: він жене, щоб урятуватись, і знає, що робить. Я ж прагнула якогось великого лиха, яке спростило б усе, хотіла, щоб хтось зацікавився мною, спитав би, скільки пігулок проносного приймаю, скільки пляшечок заспокійливого сиропу купую щомісяця в різних аптеках. Я хотіла, щоб мені допомагали заснути, щоб приборкували моє серце, коли я лягаю у ліжко, або ж пояснювали, що зробити, аби виригати все з'їдене за обідом; мені кортіло, щоби казали, що я не потвора, щоб пояснили, що саме казати перукарці, аби вона стригла мене інакше, й іншим людям, щоб вони не зверталися до мене «месье», бо в мене коротка зачіска, постава вантажника, маленькі груди і страх ходити так, як зазвичай ходять усі дівчата...

Утім смію виказати свій смуток, адже мамі так добре. Контраст був би надто жакливим — зрештою, після смерті тата нікого, крім мене, у неї немає; тільки я жеру її торти, поливаю галявину, кермую татовим автoм. Зі мною просто мусило трапитися щось виняткове! Люди мусили зробити

мені боляче, щоби ранила себе не тільки я. Щоби мама побила мене — і залишила край автостради. Тоді я — схудла і ошаліла — бігла б, а люди — багато людей — зупинялися б, дивилися б зі сльозами на очах і казали б: «Її обов'язково врятують». Можливо, мене ніхто і не врятував би, однак принаймні вони мене побачили б — хоч раз перед смертю, — згадали б про мене, і залишилася б згадка, болісна згадка, здатна перевернути життя, примусити замислитись і змінитися на краще. Можливо, повз випадково проходить фотограф, і моє фото з'явиться у газетах: «Покинута юнка у пошуках порятунку на автостраді». Або ж фото аварії, що сталася б через мене. Страшної аварії, з численними пораненими і кількома загиблими — кров, усюди кров! Просто слід, залишений мною. А може, мене врятував би якийсь поліціант — о, тоді я точно мала би бути худою, ні, радше стрункою, дуже стрункою, а ще блідою; і він узяв би мене на руки і раптом помітив би, що я зовсім не хлопець. І нігті в мене були б гарні, а не погризені, і волосся довге — хоча мама завжди казала, що мені так не личить, адже в мене воно надто тонке, тоді як її густому білявому волоссю годиться бути довгим...

Бігти, нестися сторчголов — оце я можу! У мене велика здатність до опору — ночами часом не сплю. Бігти — ось що мені потрібно, а не нидіти при столі разом із мамою! Коли я сиджу отак біля столу перед нею, то почуваюся заляканим домашнім собакою, що покірно опускає плечі й на все дає згоду. Безвідмовний пес. Він не виказує ні радості, ні люті — тільки покору, вдаючи задоволення, добрий гумор; саме таким треба бути, аби йому сподобатися.

Уночі мені пекло очі. Хотілося спати — так, як сплять усі, — хотілося забути про себе, кинути, мов камінь у воду, без опору і без зайвих хвиль на поверхні. Але так бути не могло. Найтихіший пташиний крик, ледь чутне поскрипування підлоги, найменше шерхотання думок — і я не могла skleпити повік, і моє серце мало не розривалося на

шматки, і в животі важчало, і очі пекло: мов дві жарини, де кров б'ється, неначе молот у кузні. На ранок мене знаходили сліпою — чи майже сліпою. Від утоми мене хитало, очі наповнювалися сльозами. Мені кортіло бути вродливою, сильною, подобатися тату — а він, певно ж, бачить мене звідти, де він там є! Тато був гарний і сильний — ще до того, як захворів; делікатні недоліки зазвичай додають чоловікові чар: він мав дещо завеликі вуха і надто густі вії. Атож, найбільше я хотіла подобатися йому, широко розплющувати — як він — на світ чисті, замулені очі, тихі, мов озеро високо в горах. Під пишними заростями вій татові очі виблискували темною кригою. Ці очі ніби навіки були приліплені до скелі. Мої ж були теплими і живими, мов імпульсивні тваринки, піщані змійки або лиси. Злі очі звіра. Невинні очі тварини. «Невинне творіння!» Так зазвичай казала мама, коли я дратувала її лінощами або іншими недоліками: скажімо, коли не могла правильно попросувати блузку чи прийняти замість неї повідомлення на телефоні, коли — по сорок разів на день — дзвонили у справах Асоціації удів. Часом мені здавалося, що слово «невинна» вона вживала свідомо, щоби не вжити інше — «дурепа».

Кілька місяців тому — одразу по смерті тата — я помітила, що мій зір погіршився. Одного дня мама попросила передати їй черпак, а я подала руку — ніби окремий чужий предмет, руку, яку взяла другою рукою. «Тримай!», — сказала я. І я була вдячна мамі за те, що вона розсміялась і попросила залишити руку у спокої — не варто було занурювати її в суп. Я аж засмутилася: мені кортіло, аби мамина рука взяла мою — міцно і радісно, як вона зазвичай бере овочі, перш ніж почистити їх, помити і посолити, розпалити вогонь, перемішати усе, спробувати на смак і, зрештою, нагодувати родину. Або те, що від неї лишилося. Адже тато помер.

Завдяки мамі я не опеклася, бо швидко прибрала руку. Тоді я вирішила щодня робити вправи для очей. Раніше тато

щовечора полоскав горло. Веселе було булькотіння, глухий такий спів — авжеж, горлянка співала, бо він робив це, наспівуючи. Часом я також полоскала горло теплою водою. І ми разом співали, вибулькиючи. Мені було так смішно, що зрештою я випльовувала воду в дзеркало у ванній кімнаті.

Мамі сорок, мені двадцять. Я не вмію жити сама — так вона каже. Реагую дивно і їм забагато. Ось що каже мама після татової смерті. «Він помер. Помер. Це доконаний факт», — каже вона і дивиться на себе у дзеркало. Та я знаю, що він десь тут, позирає на мене, любить мене. Спостерігає за світом, видивляється, чи не прийде хлопець, який забере мене. І звідти, з неба, він робить коридор зі своїх рук, які розкидає, мов сфінкс, — коридор, до якого лунуть усі хороші хлопчики, а в кінці коридору чекаю я, без мами, я — така вродлива й струнка, а ще з довгим волоссям, ага!

Тож я чекаю. На чоловіка. Скажімо, на архітектора, який примусив би мене покинути маму і збудувати десь в іншому місці власне гніздечко. А якщо він не прийде сам — що ж, за ним піду я. Прийду несвідомо — як тоді, коли схопила за руку чоловіка край автостради. Мама залишилася в автомобілі, а стояла поруч із іншими, що зупинилися через пса. Не всі в одному місці, ні — нас було троє: чоловік із чорним круглим комірцем, юнка у яскраво-червоному і я; інші були далі — якийсь тип вийшов із вантажівки, другий сидів (дивна річ!) поруч зі своїм ровером. Той, що опинився біля мене, скидався на вайлуватого старця. О, хотіла б я подібного чоловіка, не тендітного, міцного, який примушував би мене гарувати і ніколи мене не торкався б! Ніхто не повинен мене торкатися, адже те, що навколо моїх м'язів, надто огидне, надто м'яке, тож хтось мусив би бути зі мною злим — через кохання до мене, через те, що має голодити мене і лупцювати щовечора, аби я заснула. Уві сні я буваю вродлива — вкриті синцями обличчя, туго напнута шкіра на кістках, що виступають. Уві сні я могла б нарешті розвести ноги. І він узяв би мене. Брав би мене щоночі, багато разів за ніч. І я не відчувала б нічого.

Часом, коли я залишаюся з мамою, то уявляю себе покійною. Коли ремигаю навпроти неї чи керую «Ауді» разом із нею, немовби спостерігаю збоку за власним похороном — достоту як дивилася на погребання тата. На моєму похороні ніхто не сумує, ніхто за мною не шкодує — ніхто, навіть мама. Можливо, вона радіє — еге ж, однією проблемою менше. Тепер, уявляючи мертвого пса, бачу спершу тварину на автостраді; нікому немає до неї діла, на неї уваги звертають не більше, аніж на купу сміття. А я під'їхала на великій швидкості на татовій «Ауді». Авжеж, мама вчепилася в мапу. А я вчепилася у кермо, я могла нарешті робити те, чого справді хотіла. Тож я зупинилася і, оскільки вона сідати за кермо не хотіла, то залишилась усередині разом із непотрібною наразі мапою — і хай тепер ображається і ненавидить мене! А я хочу побачити мертвого пса! Мамі я сказала б, що це загублений собака, що власник у відчаї шукає його, тож слід з'ясувати, кому він належить. Ні, — зі звичним похмурим виглядом сказала б мама, — це пес, якого покинули навмисне, який нічого не вартий, порожній каркас, а не пес, якого ніхто не шукає і ніколи вже не шукатиме. Та я її вже не слухала б, я перетнула б автостраду з ризиком для життя, з ризиком приєднатися до непорушного тіла пса. Добігши до нього, я побачила б кров, зупинилася б, відчувши страх — страх підходити ближче, торкатися нашійника і шукати ім'я собаки. На мить мені не стало б сміливості підійти і перевернути тіло, щоб перевірити нашійник. І я на себе сердилася б. І питала б себе, чому мама така переконана, що власник собаки не засмутиться через його зникнення. І подумала б, що, напевно, вона не засмутилася б, якби померла я. Вона така холодна, бо не любить кров, не любить нічого такого, бо вже отримала свою дозу — те, що сталося з татом, — і більше місця для крові у ній немає. А я упевнена, що господар шукатиме пса, що не заспокоїться, поки не довідається про його долю. Тому, пірнувши в гудіння автівок, я поквапилася б до мертвого пса, перевернула б його і

побачила би своє ім'я: «Анна». Отже, це сука на прізвисько Анна. Тезка. Тоді я піду, скажу, що Анна померла, а потім з'явиться хтось, хто пояснить, що це була наймиліша істота на світі, розумна і вишукана, і хтось ридатиме, відмовлятиметься повірити у її смерть, хтось напише книжку про Анну і її смерть...

А тим часом собака, можливо, й не мертвий. Він так гнав! Аж раптом залишив лінію бігу уздовж земляного насипу посеред автостради і перетяв три смуги щільного руху. Ми зачаровано дивилися на його неймовірну майстерність: він із шаленою швидкістю виляв між автівок — ніби сам інстинкт нашіптував йому на вухо шлях порятунку. Я загорлала й схопила за лікоть чоловіка в чорному светрі, що також не міг відвести від пса очей. Тієї миті я вже не думала про ризик нещасного випадку для водіїв. Боялася лише крові пса і його агонії. Не хотіла побачити, як його зіб'є авто — і все ж дивилася, не відводила невинних очей, очей звірення. І рука моя боляче стискала руку незнайомого чоловіка. Уся моя лють вчепилася у цю руку! Поруч якась жінка істерично волила: «Ходи! Сюди!». А пес, помітивши нас, різко звернув і кинувся на узбіччя, де пробіг повз далекобійника і хлопця, що сидів поруч із ровером. Я побачила, як далекобійник схилився над ровером, юнак підвівся, але знову упав. Собака мчав, мов навіжений, автівки сигналили, пса кликали до себе насипи і кущі, а жінка продовжувала репетувати: «Ходи! Сюди!» — однак він нічого не бачив, йому не спадало на думку підбігти до нас чи гайнути у поле — він просто, підстрибуючи, зник на обрії.

Чоловік поруч поглянув на мене із добротою — добротою, що адресувалася не мені і не моїй руці, яка шукала його руку, хоч я того й не хотіла, добротою твердою, ідеалістичною, що не потребувала нікого. Він сказав: «Я подзвоню», — і рушив до найближчого автомату за сотню метрів від нас. Я зиркнула на жінку в червоному, вона ридала, схрестивши руки на грудях, ніби прагнучи задушити

себе. Я зробила до неї декілька кроків — і одразу помітила, що їй я також не потрібна. Вона була надто вродлива, щоб мати у комусь потребу. Тоді я повернулася до авта, і мама сказала: «Нема на те ради». Бідолашна матуся, — подумала я, і одразу після цих слів відчувала свободу; я була вільна — просто тому, що перестала ненавидіти і жаліти її, боротися проти неї. Бідолашна матуся не знає, що раду можна дати всьому, навіть коли надія зникає з обрію разом із силуетом знесиленої тварини. Я ж притуляю суку до себе й кажу їй: «Ходи сюди, Анно, я тут, я з тобою! Не бійся, зіронько, ти врятуєшся, розумниця ти моя!». Лише я — одна серед усіх цих людей, що стривожено перемовляються і вдають, ніби шукають спосіб допомогти — лише я несу у серці Анну. Тепер в мене м'язи такі ж міцні, як і в неї, мене веде уперед інстинкт, я знаю, що в неї все вийде — я знаю! І я не плачу, я вже не слабка тиха дівчина, у мене сталеві м'язи, сильні легені й пекельна воля. А ще є терпіння — терпіння бігти, поки не знайдеться вихід. Авжеж, коли побачать, що я — слухаючись лише інстинкту і залишаючи за собою вир емоцій і подив — звертаю з автостради, мені кричатимуть вслід. У цьому акті бігу, коли м'язи видовжуються, коли стегна стають такими прекрасними, а мордочка — лагідною і розумною, є краса і сила. Не знаю, чи зможу я вмерти, але я біжу не на життя, а на смерть, впевнена, як і раніше. Я біжу до власника, до чоловіка мого життя, який завжди мене кохав, який розуміє мене, шукає мене і скоро увійде в тунель, що його там, нагорі — чи тут, унизу, байдуже, будь-де — утворює мій тато, розкинувши руки, мов сфінкс. Мій біг причаровує всіх і обов'язково приверне увагу якогось чоловіка — хай навіть мені судилося померти: бо, помітивши моє бездушне тіло край автостради після сміливого бігу, він наблизиться, ледве переступивши через страх крові, ніжно переверне мене і прочитає ім'я: «Анна». Так він знатиме, що я померла, намагаючись надогнати його.

Літературно-художнє видання

Каролін Ламарш

ДЕНЬ ПСА

Роман

З французької переклав Іван Рябчій

Відповідальний редактор *Галина Завалій*

Літературний редактор *Євген Плясецький*

Обкладинка та ілюстрації *Вадим Карасьов*

Макет та художнє оформлення *Сашко Шевцов*

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №4873 від 26.03.2015 р.

Адреса для листування: anetta@anetta-publishers.com

Книжки «Видавництва Анетти Антоненко»

Ви можете замовити на сайті www.anetta-publishers.com

Віддруковано з готових діапозитивів в друкарні ТОВ «Друкарня «Рута», ДК №4060 від 29.04.2011, м. Кам'янець-Подільський, вул.Пархоменка,1, т. 038 494 22 50, drukruata@ukr.net
Замовлення №

ЛАМАРШ Каролін

Л-21 День Пса. *Роман* — Львів: Видавництво Анетти Антоненко, 2017. — 96 с.

ISBN 978-617-7192-79-3

Каролін Ламарш є авторкою кількадесяти романів, повістей, есе і радіоп'єс. Член Королівської академії французьких мови і літератури Бельгії.

Роман Каролін Ламарш «День Пса» (1996) отримав найвизначнішу літературну премію Бельгії — імені Віктора Росселя. Це була перша книжка авторки, якій судилося закласти канон сучасного бельгійського роману в новелах. Події у творі обертаються навколо начебто банальної ситуації: посеред автостради жене ошалілий собака. Однак кожен, хто це бачив, сприйняв образ через призму власних життя і проблем. Священик, далекобійник, гомосексуал, удова — для кожного Пес став точкою відліку нового самоусвідомлення.

821.133.1